

2024-ЧАСТИНА I

КОРОТКО ПРО

**НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ ВИПУСКНИКІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В МАТЕМАТИЧНІЙ,
ЧИТАЦЬКІЙ ТА ПРИРОДНИЧО-НАУКОВІЙ
ГАЛУЗЯХ У КРИЗОВИХ УМОВАХ**

**За матеріалами звіту про результати третього
циклу загальнодержавного зовнішнього
моніторингу якості початкової освіти**

- 3 42** Коротко про навчальні досягнення випускників початкової школи в математичній, читацькій та природничо-науковій галузях в кризових умовах: за матеріалами звіту про результати третього циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти 2024 року / Т. Лісова (основний автор), Г. Бичко, В. Терещенко, В. Горох, Г. Бондаренко, А. Нікитчук, М. Мазорчук, Т. Вакуленко ; наук. ред. Т. Вакуленко, В. Терещенко ; за ред. Г. Бондаренко; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2025. 53 с.

У буклеті узагальнено основні дані, представлені в частині І звіту про результати третього циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти, проведеного у 2024 році.

Основну увагу приділено аналізу рівня сформованості математичної, читацької та природничо-наукової компетентностей випускників початкової школи станом на 2024 рік, а також порівнянню цих результатів із даними попередніх циклів моніторингу (для математики та читання).

Окрім навчальних досягнень четвертокласників, у матеріалі розглянуто зв'язок успішності учнівства з деякими демографічними та інституційними чинниками. Окрему увагу приділено впливу негативних зовнішніх обставин, зокрема повномасштабної війни, на результати учнів, які завершили початкову освіту у 2024 році.

Представлені матеріали можуть стати у пригоді управлінцям у сфері освіти, педагогічним працівникам, дослідникам та всім, хто зацікавлений у вдосконаленні якості освіти та впровадженні ефективних моніторингових практик.

УДК 373.3.012

© Лісова Т., Бичко Г., Терещенко В., Горох В.,
Бондаренко Г., Нікитчук А., Мазорчук М.,
Вакуленко Т., Раков С., 2025

© Пекарчук П., верстка, оформлення, 2025

© Кольга Ю., дизайн, 2025

© Український центр оцінювання якості освіти, 2025

I. МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ:

СТАН І ДИНАМІКА

- Результати ЗЗМЯПО-2024 свідчать про наявність серйозних викликів у галузі початкової математичної освіти, але водночас дають підстави для обережного оптимізму, адже **рівень математичної компетентності** випускників початкової школи після суттєвого падіння у 2021 р. трохи зріс у 2024 р., хоча все ще не досяг рівня 2018 р.
- Порівняно з 2021 р. частка учнів, які досягли у 2024 р. високого рівня математичної компетентності, збільшилася (15,7% проти 17,7%) і навіть перевищила показник 2018 р. (17,3%). Однак частка тих, хто не подолав базового порогу математичної компетентності, усе ще вища у 2024 р. (14,6%), ніж у 2018 р. (13,4%), хоча й суттєво зменшилася порівняно з 2021 р. (17,1%).
- Станом на 2024 р. спостерігаються **гендерні відмінності** в результатах випускників початкової школи з математики: середній бал хлопчиків (204,3) істотно вищий за середній бал дівчаток (199,7). При цьому, порівняно із циклом 2021 р., результати і хлопчиків, і дівчаток у циклі 2024 р. зросли, проте розрив між результатами цих категорій учнівства в поточному циклі дещо збільшився (з 4,3 до 4,6 бала).
- У циклі 2024 р., як і в попередніх двох, спостерігається істотна різниця в результатах учнів початкових класів з математики залежно від **типу населеного пункту**, де розташований заклад освіти. Середній бал четвертокласників із міст (203,7) істотно вищий за середній бал їхніх однолітків із сіл і селищ (193,4), а у великих містах (із населенням понад 700 000) середній бал четвертокласників (215,6) перевищує показник учнівства із сільської місцевості на 22,2 бала. У циклах 2018 і 2021 рр. різниці між середніми балами цих категорій учнівства були меншими, порівняно з 2024 р.
- Аналіз успішності випускників початкової школи залежно від **типу закладу освіти** засвідчив, що найвищі результати мають четвертокласники, які навчалися в спеціалізованих школах (216,9) і закладах, які здійснюють освітній процес лише на початковій ланці освіти (213,4). Проте ці висновки слід розглядати з обережністю, оскільки частка учасників дослідження з таких шкіл була нерепрезентативною.
- Змістовий аналіз** виконання учнями початкової школи завдань високого та базового рівнів, зокрема дослідження типових неправильних відповідей, надаваних учнівством під час виконання тестів, свідчить, що значна частина учнів початкової школи обирала спосіб розв'язування задач випадковим чином з набору готових схем, які вони «пройшли» в курсі математики, розглядаючи задачу як вправу «на додавання», «на множення», «на віднімання», «на ділення», узагальнено – як вправу «на виконання деякого готового правила (схеми, алгоритму)», замість усвідомленого вибору способу рішення.

II. ЧИТАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СТАН І ДИНАМІКА

- Дані ЗЗМЯПО засвідчують загалом незначні зміни в рівні читацької компетентності випускників початкової школи між циклами 2021 і 2024 рр., проте **результати** обох цих циклів є істотно **нижчими** за ті, які показувало молодше учнівство, яке завершувало здобуття початкової освіти у 2018 р.
- **Середній результат** із читання, отриманий четвертокласниками у 2024 р., становив 197,9 бала, що є нижчим показником як порівняно з результатом 2021 р. (198,4), так і з результатом 2018 р. (201,6).
- За результатами трьох циклів ЗЗМЯПО **дівчатка** традиційно демонструють вищий рівень сформованості читацької компетентності, порівняно з **однолітками хлопчиками**. У 2018 р. ця перевага становила 9 балів, а у 2021 та 2024 рр. знизилася до 7. Це зменшення насправді відбиває погіршення успішності дівчаток у читанні, а не покращення читацьких досягнень хлопчиків.
- Традиційно учнівство **міських шкіл** демонструє кращі результати із читання, ніж їхні однолітки із **сільської місцевості**. У 2018 та 2021 рр. різниця між цими групами становила майже 13 балів, а у 2024 р. розрив скоротився до 10 балів. Водночас середній результат учнів сільських шкіл у циклі 2024 р. (192,1) покращився порівняно з 2021 р. (191,1) і майже досяг рівня 2018 р. (192,6). Натомість у міських школах тенденція протилежна: середній бал із читання випускників початкової школи знижувався від циклу до циклу: у 2018 р. він становив 205,5 бала, у 2021 р. – уже 204,1 бала, а у 2024 р. – 201,8 бала.
- У всіх **типах закладів** середні результати учнів у великих містах (з населенням понад 700 000) вищі, ніж у відповідних закладах, розташованих у селах і селищах. При цьому, гімназії та початкові школи в містах демонструють середні бали ближчі до сільських закладів, ніж до шкіл у великих містах. Водночас серед сільських закладів є такі, учнівство яких показало кращі результати із читання, ніж його ровесники зі шкіл у великих містах, особливо в зіставленні з результатами 2021 р.
- **Загальна стабільність** результатів між циклами 2021 та 2024 рр. може свідчити про сталість практик навчання читання в початковій школі. Водночас між циклами спостерігається певне зниження успішності, коли йдеться про складніші аспекти читацької діяльності, як-от аналіз, оцінювання, інтеграція та інтерпретація інформації. Це вказує на необхідність посилення роботи в напрямі активізації цих умінь під час навчання читання.

III.ПРИРОДНИЧО-НАУКОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 2024 Р.

- **Рівень засвоєння основ природничих наук** загалом співставний із рівнем, якого досягало учнівство в інших галузях ЗЗМЯПО. Високий поріг природничо-наукової компетентності подолали 16,6% учнів. Базовий поріг сформованості природничо-наукової компетентності подолали 83,9% четвертокласників, тобто 16,1% випускників початкової школи 2024 р. перебували на передбазовому рівні сформованості відповідної компетентності.
- Результати поточного циклу засвідчують **відсутність істотної різниці між хлопчиками та дівчатками** в опануванні курсу «Я досліджую світ». Середня успішність хлопчиків (201,3) лише на 1,3 бала вища, ніж дівчаток (200,0). Ці показники, імовірно, свідчать про відносний гендерний баланс у тому, як у початковій школі формують природничо-наукову компетентність учнівства.
- На противагу гендерному чиннику, **тип місцевості**, у якій розташований заклад освіти, де навчалися молодші школярі, значно пов'язаний з успішністю у природничій галузі. Учнівство у великих містах (із населенням понад 700 000 осіб) показує найвищі середні результати (211,3 бала), натомість четвертокласники із сільської місцевості демонструють значно нижчі показники (193,6 бала), тобто розрив між цими когортами учнівства дорівнює 17,7 бала, що є одним з найбільших показників за всіма галузями ЗЗМЯПО.
- На відміну від інших галузей ЗЗМЯПО, у природничо-науковій не спостерігається істотних відмінностей у результатах випускників початкових класів, що навчалися в різних за **типом закладах освіти**. Дещо кращу успішність показали учні, які навчалися в початкових школах, порівняно з їхніми однолітками з ліцеїв чи гімназій, проте ці відмінності не є статистично значущими.

IV. ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ НА ПОЧАТКОВУ ОСВІТУ Й УСПІШНІСТЬ УЧНІВСТВА

- Учні виявляють **більший інтерес до дистанційного навчання**, що довше вони залучені до цієї форми організації освітнього процесу. Утім, усе ж переважній більшості учнівства (загалом 75%) очне навчання в приміщенні школи подобається більше.
- Вимушені **періоди дистанційного навчання не позначилися істотно на успішності дітей**. Ті учні, які навчалися переважно очно й лише інколи дистанційно впродовж двох останніх років у початковій школі, отримали вищий середній бал у всіх трьох галузях ЗЗМЯПО, порівняно з іншими їхніми ровесниками.
- На **успішність учнівства** певною мірою **впливали проблеми**, пов'язані із передумовами для навчання, зокрема **технічними**. У тих учнів і учениць, які повідомляли про труднощі з доступом до інтернету, техніки чи до спокійного місця для роботи впродовж останніх двох років навчання в початковій школі, результати з усіх трьох предметів ЗЗМЯПО були незначно гіршими, порівняно з тими четвертокласниками, які таких ускладнень не мали або стикалися з ними рідше.
- **Негативний вплив** на навчальні досягнення справляв **загальний психоемоційний стан** молодшого **школярства** в умовах повномасштабної війни. Приблизно 10 балів відставання від своїх однолітків мають з усіх предметів ті учні, у яких приміщення школи було зруйноване чи пошкоджене, або їхнє помешкання було зруйноване чи пошкоджене, або вони втратили внаслідок війни близьку людину.
- Упродовж повномасштабної війни **вчительство** зазнало значних труднощів в організації освітнього процесу. **Основними перешкодами** стали **емоційні чинники** (пригніченість педагогів і учнівства через обстріли та інші воєнні події), а також **організаційно-технологічні** (часті повітряні тривоги, відключення електроенергії та необхідність забезпечення очного й дистанційного навчання для учнівства, яке залишилося в країні, і для тих, хто виїхав за кордон).
- Попри всі виклики, з якими довелося зіткнутися учнівству й учительству після початку повномасштабної війни, дані ЗЗМЯПО-2024 засвідчують, що **драматичного падіння успішності молодшого школярства** в цих кризових умовах **не відбулося**. Так само, як, на жаль, не відбулося й істотного покращення навчальних досягнень випускників початкової школи, якого можна було б очікувати з огляду на впровадження в початковій ланці освіти нових підходів, що відповідають ідеям НУШ.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ТРЕТЬОГО ЦИКЛУ ЗЗМЯПО-2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ТРЕТЬОГО ЦИКЛУ ЗЗМЯПО-2024

Загальнодержавний зовнішній моніторинг якості початкової освіти (**ЗЗМЯПО**), започаткований МОН у 2016 році, є унікальним дослідженням, яке дозволяє оцінити рівень читацької, математичної та природничо-наукової компетентностей випускників початкової школи. Перший цикл ЗЗМЯПО (2018 рік) зафіксував стан початкової освіти ще до впровадження Нової української школи, пандемії COVID-19 та повномасштабної війни. Дані наступних циклів (2021 і 2024 років) відображають зміни, що сталися під впливом цих глибоких криз.

ЗЗМЯПО замислювався як інструмент для оцінювання якості освіти в умовах освітньої реформи НУШ. Проте через зовнішні виклики – карантини, дистанційне навчання та війну – з’ясувати ефективність реформи повною мірою поки що не можливо. Зазначені чинники суттєво вплинули на освітній процес, уповільнивши реалізацію багатьох задумів НУШ. Саме тому ці контексти важливо враховувати, аналізуючи результати третього циклу ЗЗМЯПО, основний етап якого відбувся навесні 2024 року.

Цикл ЗЗМЯПО-2024 має кілька важливих особливостей. Вперше до нього було включено оцінювання природничо-наукової компетентності, тож дослідження охопило всі три ключові освітні галузі – читацьку, математичну та природничо-наукову. Це дало змогу не лише простежити динаміку результатів у читанні та математиці між 2018, 2021 і 2024 роками, а й отримати вихідну точку для подальшого вивчення рівня знань у сфері природничих наук.

Окрім цього, ЗЗМЯПО-2024 є важливим джерелом інформації про вплив затяжних криз – пандемії та війни – на розвиток учнів і стан початкової освіти. У надскладних умовах, коли діти втратили стабільне освітнє середовище й пережили серйозні емоційні навантаження, дослідження дає можливість оцінити вплив цих кризових чинників на освітні результати учнівства та їхній добробут. Отримані дані допоможуть визначити найбільш уразливі місця та спланувати заходи з підтримки початкової освіти в умовах війни.

За результатами ЗЗМЯПО-2024 було підготовлено «Звіт про результати загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Навчання в кризових умовах: читацька, математична та природничо-наукова компетентності випускників початкової школи», що складається з двох частин. Частина I звіту дає відповіді на такі питання:

- **Який рівень сформованості читацької, математичної та природничо-наукової компетентностей мають випускники початкової школи станом на 2024 рік?**
- **Як змінилися результати випускників початкової школи в галузі математики й читання за шість років – між першим, другим і третім циклами ЗЗМЯПО (між 2018 та 2024 роками)?**
- **Який вплив на результати четвертокласників мають демографічні (стать учнів) та інституційні чинники (тип населеного пункту, де розташовано заклад освіти, та тип закладу освіти)?**
- **Як навчання й викладання в кризових умовах повномасштабної війни (організація освітнього процесу, психоемоційний стан тощо) вплинули на рівень оволодіння учнями початкової школи читацькою, математичною та природничо-науковою компетентностями?**

У пропонованому буклеті узагальнено основні положення частини I звіту. З повним текстом звіту можна ознайомитися на [сайті УЦОЯО](#).

ВИБІРКА УЧАСНИКІВ ОСНОВНОГО ЕТАПУ ЗЗМЯПО-2024

Попередньо за генеральну сукупність учнівства в межах ЗЗМЯПО-2024 було взято всіх учнів 4-х класів країни, які завершували здобуття початкової освіти у 2023/2024 н. р. у 20 регіонах, доступних для дослідження в умовах воєнного часу. Це 19 областей (Вінницька, Волинська, Житомирська, Дніпропетровська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька) і місто Київ. Учнівство Донецької, Луганської, Запорізької, Харківської та Херсонської областей, Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, з огляду на безпекову ситуацію, не включено до генеральної сукупності ЗЗМЯПО-2024. Утім, використані в цьому циклі моніторингу методи все ж дають змогу здійснити порівняльний аналіз й мати достовірні дані, релевантні для формування освітньої політики.

У підсумку у ЗЗМЯПО-2024 узяли участь **10 904** учні та **636** учителів із **407** закладів загальної середньої освіти. З-поміж учнів-учасників **3691** особа виконувала тести й заповнювала анкети з математики, **3602** – із читання та **3611** – з курсу «Я досліджую світ».

Вибірка учнів-учасників репрезентативно за різними параметрами (тип місцевості розташування закладу освіти [1] та кількість 4-х класів у закладі освіти) представила **315 641** випускника початкової школи України 2024 року.

Збирання даних у закладах освіти в межах основного етапу третього циклу ЗЗМЯПО відбувалося з **16 квітня по 17 травня 2024 року**.

[1] При формуванні вибірки до уваги брали лише дві категорії: «Міська місцевість» і «Сільська місцевість». Для кращого розуміння ситуації в міській місцевості була виділена категорія великих міст. Це міста з населенням понад **700 000** мешканців. При порівнянні результатів для цих категорій варто пам'ятати, що вибірка великих міст не є повністю репрезентативною, хоча спосіб відбору гарантує адекватне представлення цієї категорії у вибірці, оскільки школи великого розміру частіше трапляються саме у великих містах.

ПОРОГИ ТА ІНТЕРВАЛИ (РІВНІ) УСПІШНОСТІ НА ШКАЛІ 100–300

Як і в попередніх циклах, результати учнівства подано в інтервальній шкалі із середнім значенням 200 та стандартним відхиленням 30. Лише одиничні значення потрапили поза межі проміжку [100; 300], тому далі називаємо цю шкалу «шкала балів 100–300». Також, як і в попередніх циклах, орієнтирами в ЗЗМЯПО-2024 були три пороги (точки на шкалі 100–300):

- 1) базовий (відповідає значенню 170 балів),**
- 2) середній (200 балів),**
- 3) високий (230 балів).**

Для інтерпретації результатів у звіті особливу увагу приділено саме базовому рівню, пороговим значенням для якого є 170 балів. Відповідно, далі у звіті під поняттям «учні, які подолали базовий поріг», маються на увазі ті, хто набрав понад 170 балів. Саме цей рівень вважається мінімально достатнім для успішного продовження навчання на наступному етапі шкільної освіти за всіма галузями, досліджуваними в межах ЗЗМЯПО.

Відповідно до порогових оцінок на шкалі 100–300 було визначено чотири інтервали (рівні) успішності випускників початкової школи:

- 1) передбазовий (до 170 балів включно),**
- 2) базовий (від 170 до 200 балів включно),**
- 3) середній (від 200 до 230 балів включно),**
- 4) високий (від 230 балів).**

УСПІШНІСТЬ МОЛОДШОГО УЧНІВСТВА В ГАЛУЗІ МАТЕМАТИКИ: СТАН І ДИНАМІКА МІЖ ТРЬОМА ЦИКЛАМИ

УСПІШНІСТЬ МОЛОДШОГО УЧНІВСТВА В ГАЛУЗІ МАТЕМАТИКИ: СТАН І ДИНАМІКА МІЖ ТРЬОМА ЦИКЛАМИ

Відповідно до Програми ЗЗМЯПО 2023 року, **математичну компетентність** визначено як

здатність особи бачити математику в житті, створювати математичні моделі об'єктів, явищ, процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час виконання навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих завдань.

Рівень сформованості **математичної компетентності** випускників початкової школи можна встановити, зважаючи на досягнення ними визначених у межах ЗЗМЯПО **порогів (рівнів)** її сформованості.

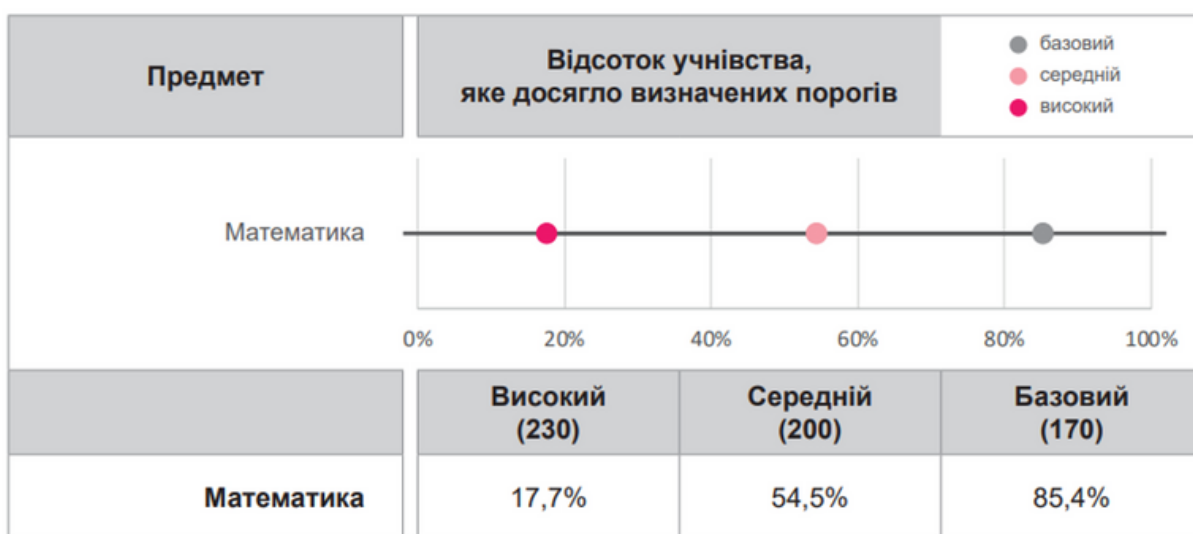
На **базовому рівні** учні мають демонструвати певне розуміння математичних понять і процедур, що стосуються змістових розділів «Числа й вирази», «Геометричні фігури й геометричні величини», «Вимірювання», «Робота з даними», виконувати прості обчислення з натуральними числами, застосовувати математичні знання для розв'язування простих задач, що стосуються відомих їм реальних життєвих ситуацій. Вони можуть виконувати чітко описані процедури. Вони здатні вибирати й застосовувати для розв'язування задач прості стратегії. На цьому рівні учні можуть використовувати інформацію лише з одного джерела й міркувати, безпосередньо спираючись на неї.

На **високому рівні** учні мають володіти математичними поняттями й процедурами, що стосуються змістових розділів «Числа й вирази», «Геометричні фігури й геометричні величини», «Вимірювання», «Робота з даними», застосовувати математичні знання для розв'язування задач, що виходять за межі стандартних, охоплюють менш знайомі й нові ситуації та подані в більш складних контекстах. На цьому рівні вони можуть цілеспрямовано працювати із задачею та використовувати добре розвинені вміння міркувати й робити висновки, використовувати інформацію як з одного, так і кількох джерел.

Дані, отримані за підсумками моніторингу, свідчать, що у 2024 р. **високий** поріг подолали **17,7%** випускників початкової школи, середній – **54,5%**, а базовий – **85,4%** (табл. 1).

Це означає, що 14,6% (результати таких учнів за шкалою 100–300 балів не вищі за 170) не спроможні розв’язувати навіть найпростіших задач, що стосуються відомих їм реальних життєвих ситуацій.

Таблиця 1 – Досягнення випускниками початкової школи визначених порогів сформованості математичної компетентності

ЗВ'ЯЗОК МІЖ РЕЗУЛЬТАТАМИ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З МАТЕМАТИКИ ТА ДЕЯКИМИ ДЕМОГРАФІЧНИМИ ТА ІНСТИТУЦІЙНИМИ ЧИННИКАМИ

Аналіз результатів тестувань з погляду **статі учнів-учасників** (рис. 1) свідчить, що хлопчики, які завершили здобуття початкової освіти у 2024 році, демонструють вищий рівень математичної компетентності, ніж дівчатка. Середні бали, отримані хлопчиками (204,3) і дівчатками (199,7), істотно різняться.

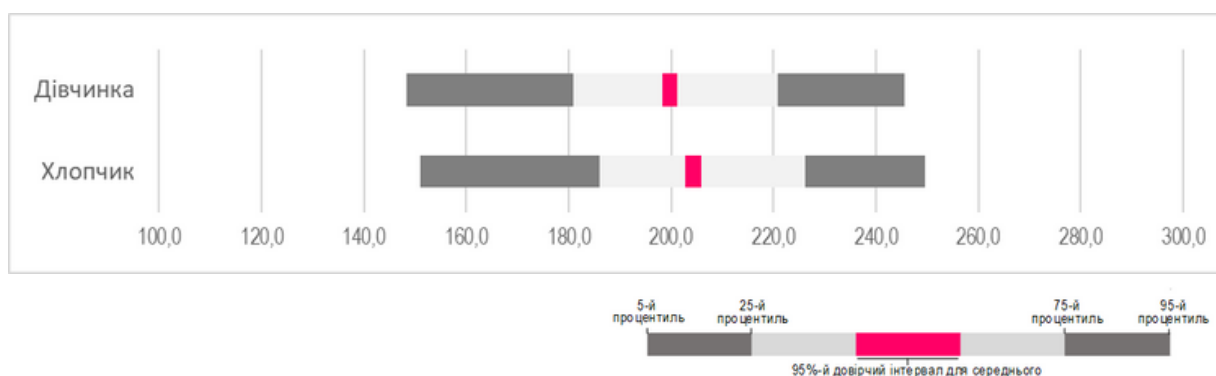

Рисунок 1 – Статистичні показники розподілу балів залежно від статі учнівства (математика)

Дані ЗЗМЯПО-2024 свідчать про відмінності в результатах тестування четвертокласників із математики залежно від **типу населеного пункту**. Середній бал учнів, які завершували здобуття початкової освіти в містах (203,7), істотно вищий, ніж середній бал їхніх однолітків, які відвідували заклади освіти, розташовані в селах чи селищах (193,4). А у великих містах із населенням понад 700 000 мешканців середній бал найвищий (215,6). Якщо об'єднати населені пункти у дві категорії за типом місцевості, то відмінності в успішності між учнівством дещо зменшуються, однак залишаються істотними: 193,4 бала в сільських школах порівняно з 207,5 бала в міських закладах освіти (рис. 2).

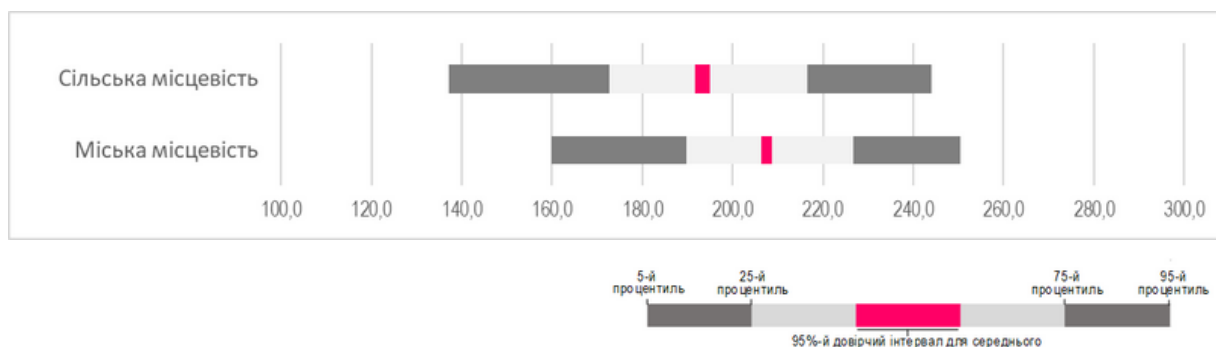

Рисунок 2 – Статистичні показники розподілу балів учнівства залежно від типу місцевості, у якій розташований заклад освіти (математика)

Як свідчать дані, у середніх результатах з математики випускників початкової школи, які здобували освіту в ліцеях, гімназіях, навчально-виховних комплексах або загальноосвітніх школах, не спостерігається значних відмінностей. Лише середній результат четвертокласників зі спеціалізованих і початкових шкіл істотно вищий, ніж результат їхніх ровесників, які відвідували інші типи закладів, однак тут важливо урахувувати той факт, що частка учнівства, яке здобувало початкову освіту в закладах цих типів, у вибірці 2024 р. порівняно мала. Таким чином, **тип навчального закладу** має **менший вплив** на досягнення учнів з початкової школи, **ніж**, наприклад, **місцевість**, у якій цей заклад розташовано.

Вартим уваги є той факт, що серед закладів, розташованих у сільській місцевості, є такі, що здатні забезпечити формування математичної компетентності у свого учнівства на високому рівні, і навпаки, окремі заклади в містах і навіть великих містах (з населенням понад 700 000) показують незадовільні досягнення в цьому аспекті (рис.3).

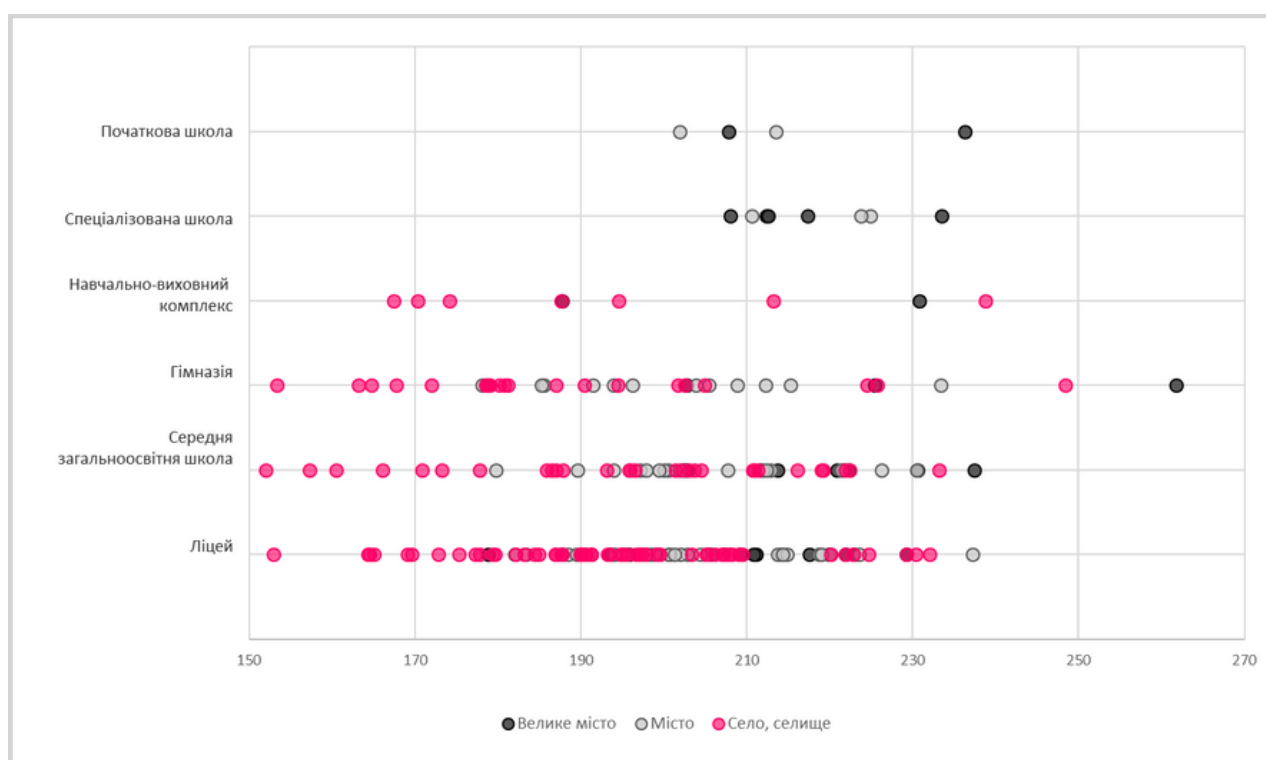

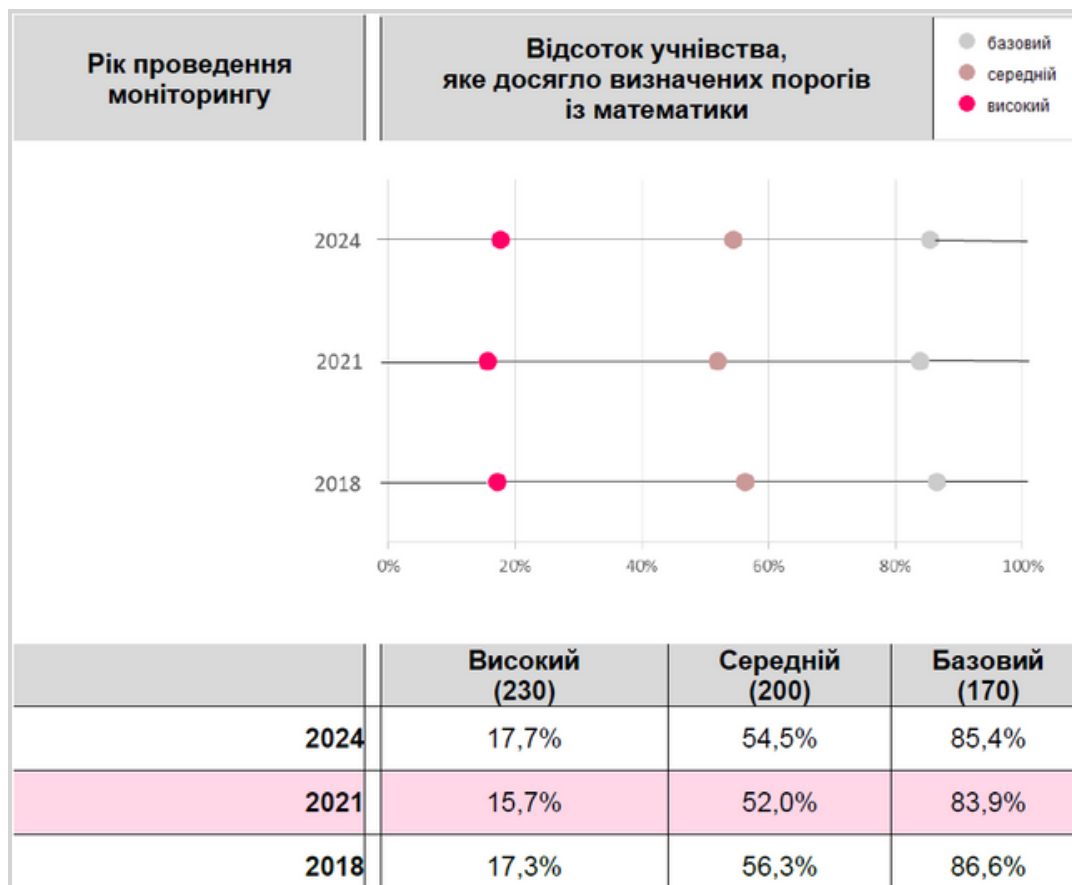
Рисунок 3 – Середні результати по закладах освіти залежно від їх типу та типу населеного пункту, де вони розташовані (математика)

ДИНАМІКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ МІЖ ТРЬОМА ЦИКЛАМИ ЗЗМЯПО (2018, 2021, 2024)

Порівнюючи середні бали учнівства, яке брало участь у тестуваннях з математики в трьох послідовних циклах ЗЗМЯПО, можна зробити висновок, що **рівень математичної компетентності** випускників початкової школи після істотного зниження у 2021 р. **трохи піднявся у 2024 р.**, але все ще не досяг рівня 2018 р (табл. 2).

Середній бал, отриманий четвертокласниками у 2024 р. (201,8) трохи вищий за середній бал, отриманий їхніми ровесниками у 2021 р. (199,9), але нижчий за результат 2018 р. (202,8). Водночас підстав говорити про суттєві відмінності цих середніх результатів немає. У 2024 р. частка учнівства (17,7%), яке досягає високого рівня математичної компетентності, збільшилася порівняно з 2021 р. (15,7%) і навіть перевищила показник 2018 р. (17,3%). Однак частка тих, хто не подолав базового порогу математичної компетентності, усе ж вища у 2024 р. (14,6%), ніж у 2018 р. (13,4%).

Таблиця 2 – Досягнення визначених порогів сформованості математичної компетентності в розрізі циклів ЗЗМЯПО 2018, 2021 та 2024 років

Хлопчики і дівчатка, за даними ЗЗМЯПО-20204, покращили свої результати з математики майже на 2 бали порівняно з 2021 р. Проте, якщо хлопчики трохи перевищили результати попередніх циклів, то дівчатка навіть ще не вийшли на рівень 2018 року після різкого падіння результатів у 2021-му. Якщо у 2018 р. дівчатка досягали порогів математичної компетентності майже так само, як хлопці, то в наступних циклах спостерігається інша тенденція: серед учнів з високим рівнем менше дівчаток, а серед тих, хто не подолав базовий поріг, їх більше (табл.3).

Таблиця 3 – Середні значення досягнень із математики в циклах ЗЗМЯПО 2018, 2021 та 2024 років залежно від статі учнівства

Стать	Рік проведення моніторингу					
	2018		2021		2024	
	Середнє	Стандартна похибка	Середнє	Стандартна похибка	Середнє	Стандартна похибка
Дівчинка	203,4	0,79	197,9	0,72	199,7	0,77
Хлопчик	202,5	0,82	202,2	0,72	204,3	0,77

Зафіксовані між циклами зміни в подоланні випускниками початкової школи визначених порогів сформованості математичної компетентності залежно від **типу населеного пункту**, де розташований заклад освіти, свідчать, що середні бали, отримані на тестуванні з математики випускниками початкової школи у 2024 р. трохи підвищились і в містах, і в селах та селищах, порівняно з 2021 р. Але якщо учнівство сіл і селищ продемонструвало у 2024 р. також трохи кращий результат, ніж у першому циклі ЗЗМЯПО 2018 р., то учнівство із міст тільки наближається до свого попереднього результату. Однак рівень базової підготовки в галузі математики в сільській місцевості з роками практично не змінюється, натомість у містах цей рівень майже повернувся до показника 2018 р. (табл. 4).

Таблиця 4 – Середні значення досягнень учнівства з математики в циклах ЗЗМЯПО 2018, 2021 та 2024 років залежно від типу місцевості, у якій розташований заклад освіти

Тип місцевості	Рік проведення моніторингу					
	2018		2021		2024	
	Середнє	Стандартна похибка	Середнє	Стандартна похибка	Середнє	Стандартна похибка
Сільська місцевість	191,8	1,00	192,1	0,78	193,4	0,88
Міська місцевість	208,0	0,66	205,6	0,62	207,5	0,65

ЗМІНИ МІЖ ЦИКЛАМИ В УСПІШНОСТІ ВИКОНАННЯ ВИПУСКНИКАМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАВДАНЬ РІЗНИХ ВИМІРІВ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

За результатами ЗЗМЯПО-2024 встановлено відмінності в успішності виконання завдань усіх **категорій змістового виміру** математичної компетентності між циклами дослідження (рис. 4).

Найкраще учнівству, яке завершувало здобуття початкової освіти у 2024 р., удалося впоратися із завдання категорії «Геометричні фігури й геометричні величини». Вони посильні були в середньому для 61% учнів і учениць, що є найкращим показником за всі три цикли (2018 – 57%, 2021 – 59%).

Найбільш проблемними для випускників як поточного, так і попереднього циклу виявилися завдання категорії «Вимірювання». У 2024 р. середня складність завдань цієї категорії становила 52%, що трохи краще, ніж у 2021 р. (50%), але набагато гірше, ніж у 2018 р. (59%). Це вказує на те, що цей аспект математичної компетентності потребує особливої уваги в початковій школі.

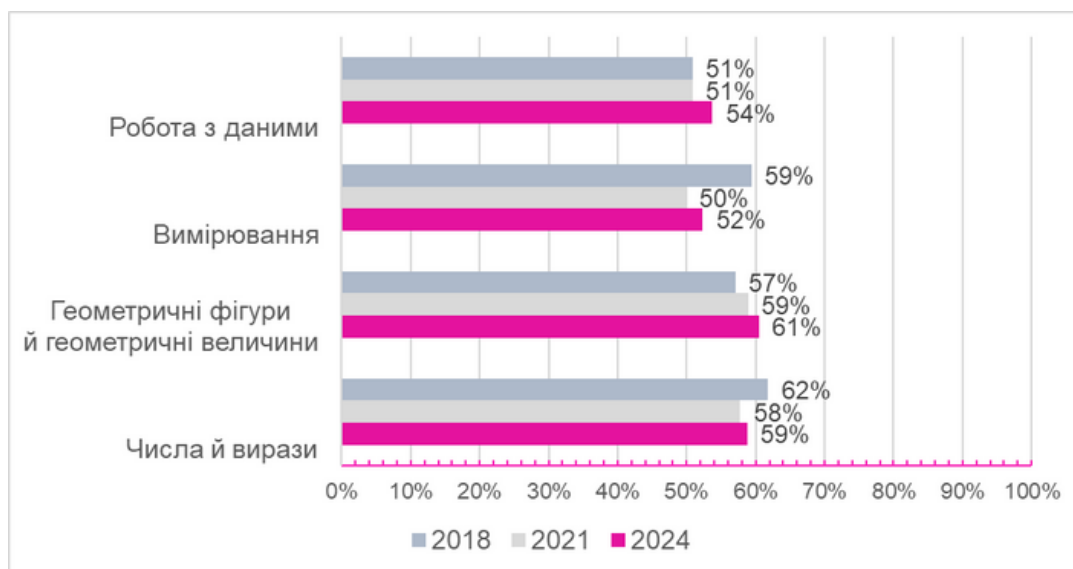

Рисунок 4 – Середня успішність виконання учасниками ЗЗМЯПО 2018, 2021 та 2024 років завдань різних категорій змістового виміру математичної компетентності

За категорією **когнітивних вимірів математичної компетентності** найлегшими для учнівства в усіх трьох циклах були завдання, що передбачали актуалізацію тих чи тих математичних знань. У 2024 р. в середньому 74% учнів могли дати правильні відповіді на завдання категорії «Знання». Це незначно вищий показник, ніж у 2021 р. (73%), але все ще нижчий, порівняно з 2018 р. (78%) (рис. 5).

Найскладнішими в усіх циклах ЗЗМЯПО для учнів залишаються завдання, які передбачають виявлення здатності міркувати. У всіх циклах моніторингу менш ніж половина учнівства була спроможна ефективно виконувати завдання цієї когнітивної категорії. Утім, саме за цією категорією завдань спостерігається позитивна, хоч і дуже повільна, динаміка між циклами: відповідно 40% – 2018 р., 41% – у 2021 р. і 43% – у 2024 р.

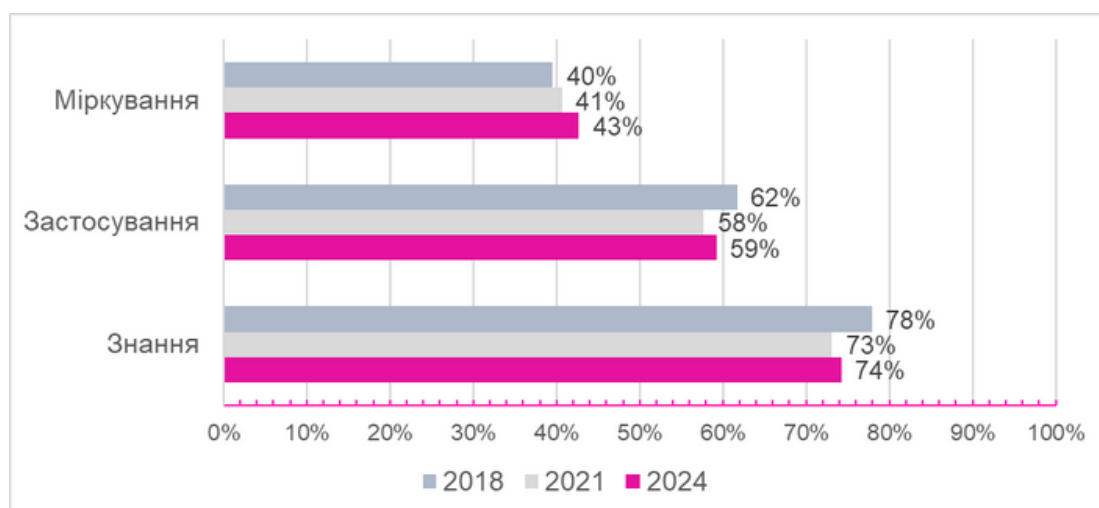

Рисунок 5 – Середня успішність виконання учасниками ЗЗМЯПО 2018, 2021 та 2024 років завдань різних категорій когнітивного виміру математичної компетентності

Загалом, попри пандемію і повномасштабну війну, за результатами ЗЗМЯПО 2024 р. зафіксовано позитивну динаміку в галузі математичної освіти учнів початкової школи.

УСПІШНІСТЬ МОЛОДШОГО УЧНІВСТВА В ГАЛУЗІ ЧИТАННЯ: СТАН І ДИНАМІКА МІЖ ТРЬОМА ЦИКЛАМИ

УСПІШНІСТЬ МОЛОДШОГО УЧНІВСТВА В ГАЛУЗІ ЧИТАННЯ: СТАН І ДИНАМІКА МІЖ ТРЬОМА ЦИКЛАМИ

Відповідно до Програми ЗЗМЯПО 2023 року, **читацьку компетентність** визначено як

здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо.

Рівень сформованості **читацької компетентності** випускників початкової школи можна встановити, зважаючи на досягнення ними визначених у межах ЗЗМЯПО **порогів (рівнів)** її сформованості.

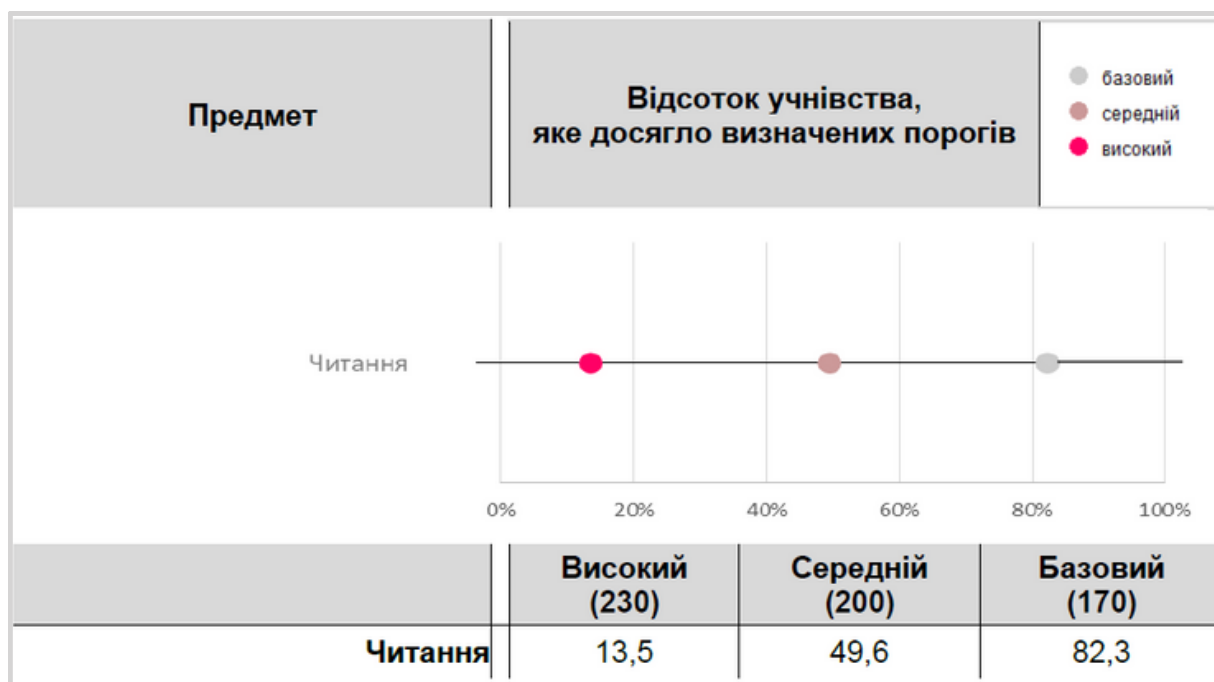
На **базовому рівні**, працюючи з художнім текстом, випускник початкової школи демонструє здатність знаходити явно, безпосередньо наведену інформацію про місце, час, дії й почуття героїв, основні події, робити прості висновки про зв'язок між подіями, причину й мету дій героїв, узагальнювати інформацію з тексту для визначення його теми, оцінювати вчинки, поведінку героїв, правдоподібність подій, якщо текст на знайому нескладну тематику. За роботи з інформаційним текстом, випускник початкової школи здатний знаходити фактичну, конкретну інформацію, наведену в різних форматах, зокрема на картах, у таблицях, основні важливі деталі в описах об'єктів, у переліках, робити прості висновки про причиново-наслідкові зв'язки, послідовність дій, визначати основні риси подібності й відмінності предметів, оцінювати корисність, достовірність інформації, якщо тематика тексту добре знайома.

На **високому рівні**, читаючи художній текст, випускник початкової школи засвідчує здатність орієнтуватися в усьому тексті, знаходячи інформацію про значущі дії, вчинки, почуття, ознаки героїв, робити висновки про причиново-наслідкові зв'язки, мотив, мету дій і вчинків героїв, інтерпретувати причину змін поглядів, почуттів героїв, розвиток почуттів героїв упродовж тексту, визначати тему, основну думку тексту, пов'язуючи їх із заголовком, фрагментами з тексту, аналізувати окремі специфічні риси мови героїв, оцінювати достовірність зображеного, наводячи докази з тексту, виявляти засоби вираження авторського ставлення до героїв. Працюючи з інформаційним текстом, випускник початкової школи спроможний виокремлювати як із суцільного тексту, так і з інших форматів (таблиць, схем, рисунків, переліків) значущу інформацію, важливі деталі, з опорою на текст робити висновки про логічність пояснення, обґрунтування, причиново-наслідкові зв'язки, пов'язувати інформацію, надану в різних форматах, оцінювати обґрунтованість висновків, функційність частин тексту, графічних елементів, доцільність певних мовних засобів, використаних автором, їх ефект.

За підсумками тестування із читання учнів-учасників основного етапу третього циклу ЗЗМЯПО виявлено, що **високий** поріг подолали **13,5%** випускників початкової школи, **середній** – **49,6%**, а **базовий** – **82,3%** (табл. 5).

Це означає, що 17,7% учнів демонструють обмежені навички роботи з текстами, як-от часто не можуть знайти явно зазначену в тексті інформацію (дослівно чи з мінімальним перефразуванням) або зробити простий висновок, пов'язавши між собою два чітко представлені в тексті фрагменти інформації, чи визначити основну думку навіть у коротких та чітко структурованих текстах тощо.

Таблиця 5 – Досягнення випускниками початкової школи визначених порогів сформованості читацької компетентності

ЗВ'ЯЗОК МІЖ РЕЗУЛЬТАТАМИ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ІЗ ЧИТАННЯ ТА ДЕЯКИМИ ДЕМОГРАФІЧНИМИ ТА ІНСТИТУЦІЙНИМИ ЧИННИКАМИ

З огляду на **стать учнів-учасників** ЗЗМЯПО можна констатувати, що дівчатка демонструють більш високий рівень читацької компетентності, ніж їхні однолітки-хлопчики: середні бали, отримані хлопчиками (194,6) і дівчатками (201,6), істотно відрізняються (рис. 5).

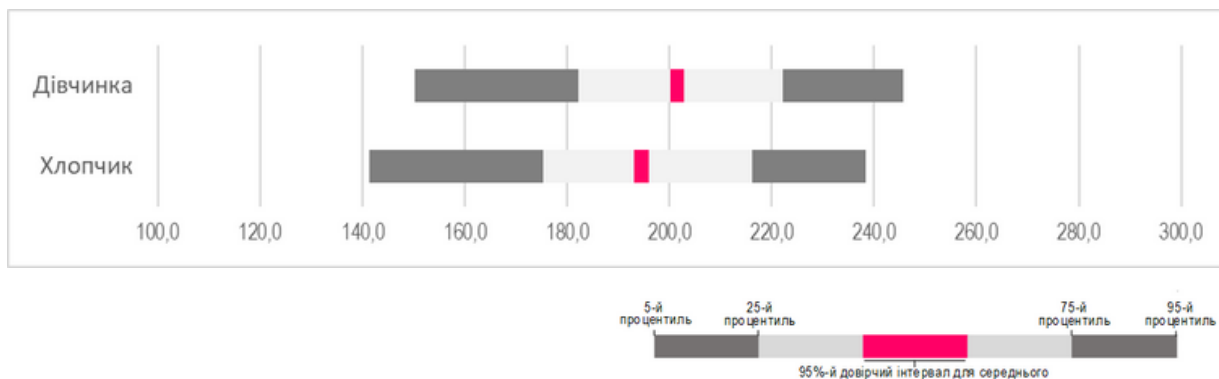

Рисунок 5 – Статистичні показники розподілу балів залежно від статі учнівства (читання)

Аналіз засвідчує, що спостерігається статистично **значуща різниця в успішності учнів**, які здобували початкову освіту **в селах і селищах**, і учнів, які відвідували заклади освіти, що розташовані **в містах або великих містах** (з населенням понад 700 000 осіб): четвертокласники із сіл і селищ (192,1 бала) отримали на 14 балів нижчий середній результат, порівняно з їхніми ровесниками, які навчалися у великих містах (206,4 бала), хоча водночас ця різниця є не такою разючою на тлі результатів учнівства із міст (199,9 бала) (рис. 6). Базового рівня сформованості читацької компетентності не досягають майже вдвічі більше учнів із сільської місцевості (25,3%) порівняно з учнівством великих міст (10,5%) та міст (13,5%).

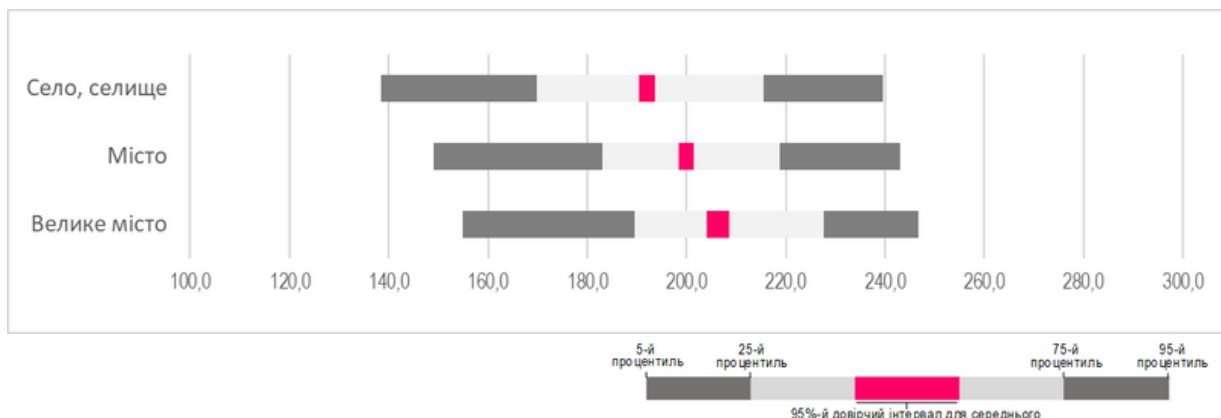

Рисунок 6 – Статистичні показники розподілу балів учнівства залежно від типу населеного пункту, де розташований заклад освіти (читання)

Результати за підсумками тестування із читання учнівства, яке відвідувало **різні типи закладів освіти**, здебільшого різняться незначно. Середні результати випускників початкової освіти, які навчалися в ліцєях (196,4), гімназіях (195,2) і загальноосвітніх школах (198,0) менші за відповідні показники четвертокласників, які відвідували інші типи закладів. Найбільший середній результат показали учні зі спеціалізованих шкіл (209,4), але він істотно не відрізняється від результатів учнівства початкових шкіл чи навчально-виховних комплексів (рис. 7).

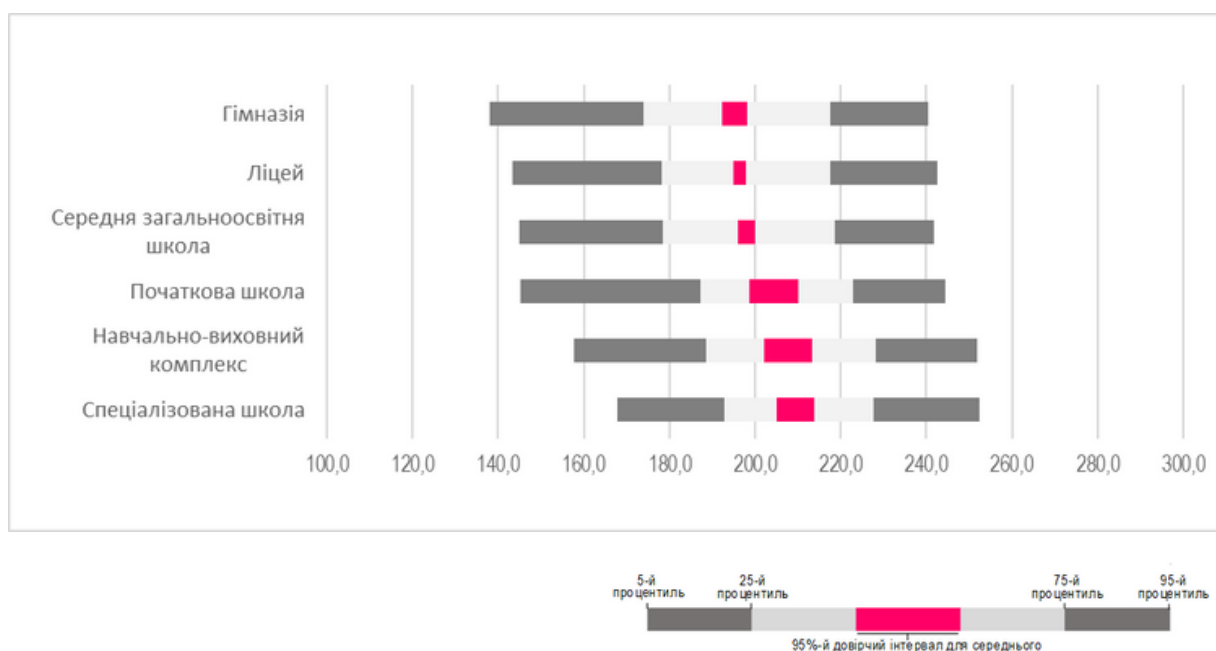

Рисунок 7 – Статистичні показники розподілу балів учнівства залежно від типу закладу освіти (читання)

Загалом для всіх типів закладів середній результат четвертокласників у великих містах вищий, ніж їхніх однокласників у відповідних закладах із сіл і селищ (рис. 8). Однак гімназії та початкові школи (як тип закладу) у містах ближчі за середнім результатом до сільських закладів, ніж до закладів із великих міст.

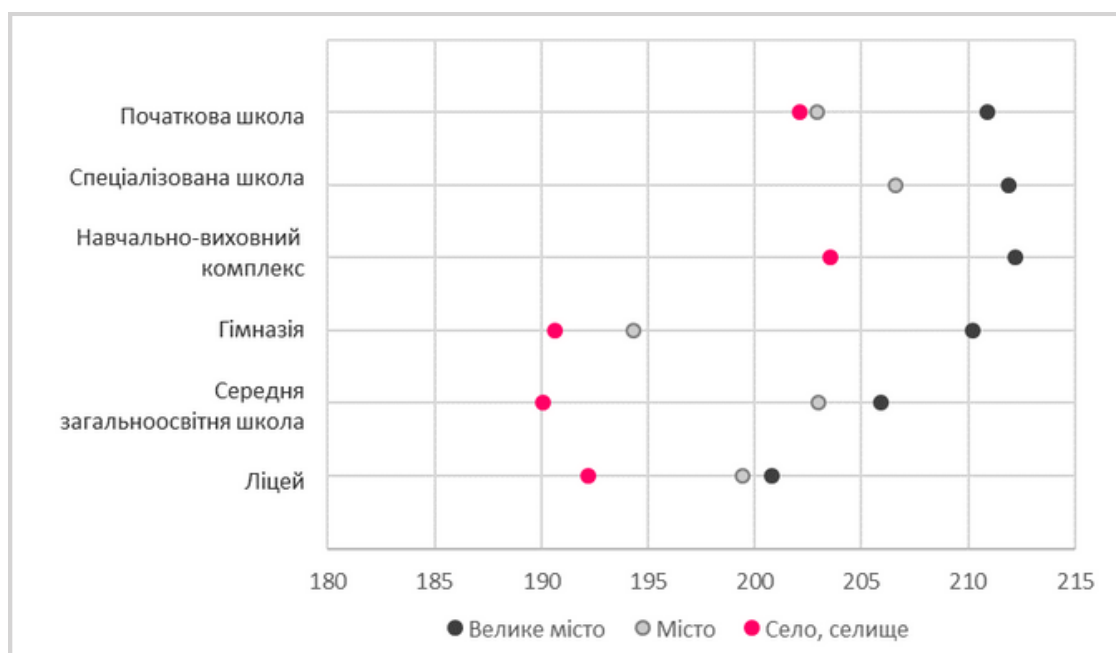

Рисунок 8 – Загальні середні результати випускників початкової школи за типом закладу освіти та типом населеного пункту, у якому розташований заклад (читання)

ДИНАМІКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ МІЖ ТРЬОМА ЦИКЛАМИ ЗЗМЯПО (2018, 2021, 2024)

Порівнюючи середні бали за виконання тестів із читання учнівством, яке завершувало здобуття початкової освіти в різні роки проведення попередніх циклів ЗЗМЯПО, можна зробити висновок, що **рівень читацької спроможності** дітей загалом **знизився** (табл. 6). Середній бал, отриманий четвертокласниками у 2024 р. (197,9), трохи нижчий за показник 2021 р. (198,4) і водночас істотно нижчий за середній бал, отриманий їхніми попередниками у 2018 р. (201,6). Крім того, з кожним циклом зменшується частка четвертокласників, які демонструють високий рівень читацької компетентності: 15,8% – у 2018 р., 14,7% – у 2021 р. та 13,5% – у 2024 р. І навпаки, частка випускників початкової школи, які не подолали базовий поріг сформованості читацької компетентності, збільшувалася від циклу до циклу: 13,6% – у 2018 р., 17,5% – у 2021 р. та 17,7% – у 2024 р.

Таблиця 6 – Статистичні показники розподілу балів із читання учасників ЗЗМЯПО 2018, 2021 та 2024 років

Рік проведення моніторингу	Процентиль					Стандартна похибка середнього
	05	25	Середнє	75	95	
2024	144,4	179,0	197,9	219,0	243,0	0,52
2021	144,0	179,2	198,4	219,7	244,9	0,47
2018	150,1	184,3	201,6	221,4	244,4	0,58

Дані 2024 року показують, що **дівчатка й хлопчики** отримали із читання майже такі самі середні бали, як і в 2021 році (табл. 7). Водночас їхні результати виявилися нижчими, ніж у 2018 році: дівчатка втратили близько 5 балів, а хлопчики – 2 бали.

Таблиця 7 – Середні значення досягнень із читання в циклах ЗЗМЯПО 2018, 2021 та 2024 років залежно від статі учнівства

Стать	Рік проведення моніторингу					
	2018		2021		2024	
	Середнє	Стандартна похибка	Середнє	Стандартна похибка	Середнє	Стандартна похибка
Дівчинка	206,4	0,80	202,0	0,64	201,6	0,72
Хлопчик	196,9	0,82	194,8	0,68	194,6	0,75

Дані ЗЗМЯПО-20204 показують, що в **селах і селищах** середні бали із читання дещо зросли порівняно з 2021 р. і наблизилися до рівня 2018 р. У **містах** натомість результати з кожним циклом знижуються (табл. 8). У 2024 році розрив у частці учнів з високим рівнем читацької компетентності між містом і селом скоротився з 10 до 4 відсоткових пунктів: у містах таких учнів поменшало, а в селах – побільшало. Водночас у сільській місцевості й надалі вища частка учнів, які не досягають базового рівня: у 2024 р. ця різниця з містами становила майже 13 відсоткових пунктів.

Таблиця 8 – Середні значення досягнень учнівства із читання в циклах ЗЗМЯПО 2018, 2021 та 2024 років залежно від типу місцевості, у якій розташований заклад освіти

Тип місцевості	Рік проведення моніторингу					
	2018		2021		2024	
	Середнє	Стандартна похибка	Середнє	Стандартна похибка	Середнє	Стандартна похибка
Сільська місцевість	192,6	1,10	191,1	0,69	192,1	0,84
Міська місцевість	205,5	0,66	204,1	0,61	201,8	0,65

ЗМІНИ МІЖ ЦИКЛАМИ В УСПІШНОСТІ ВИКОНАННЯ ВИПУСКНИКАМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ІЗ ЧИТАННЯ

Простеження змін між трьома циклами щодо виконання випускниками початкової школи тестових завдань, що відповідають базовому та високому рівням читацької компетентності, показує незначні коливання. Як свідчать дані на рисунку 9 частка учнівства, яке спроможне виконати завдання високого рівня, стала меншою, порівняно з 2021 р., при цьому вона також значно менша, порівняно з часткою учнівства у 2018 р. Натомість завдання базового рівня для випускників початкової школи 2024 р. стали більш посильними, порівняно з учнівством, яке завершувало здобуття початкової освіти у 2018 та 2021 рр.

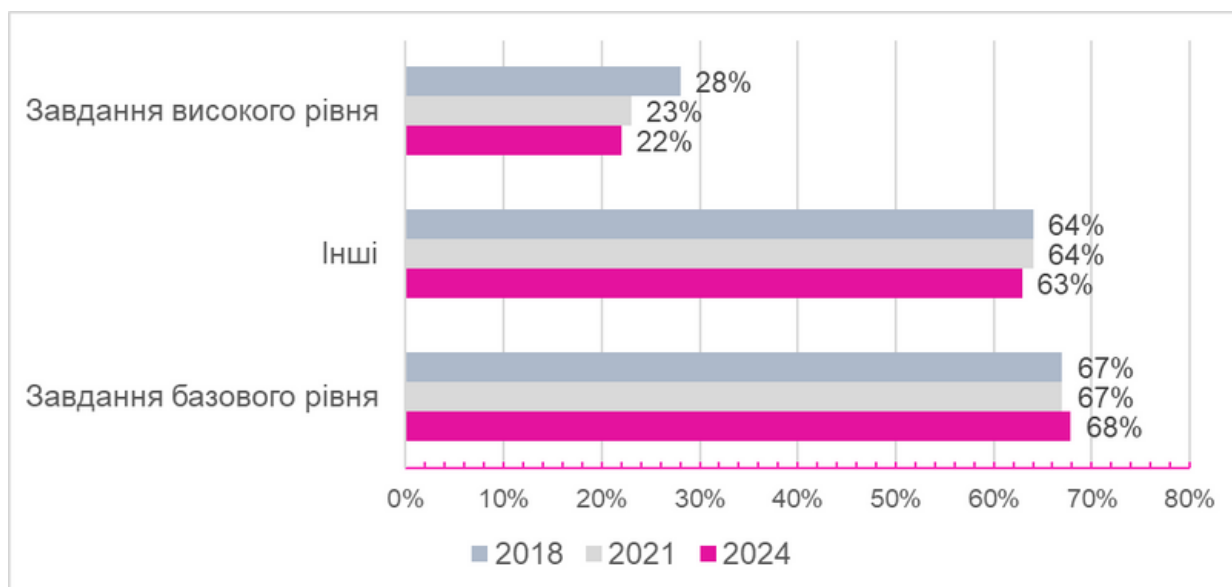

Рисунок 9 – Середня складність тестових завдань із читання базового та високого рівнів: тенденції між циклами (2018, 2021, 2024)

Хоча різниця в середніх показниках успішності виконання випускниками початкової школи завдань до різних за метою читання текстів у 2024 р. є відносно невеликою, вона демонструє важливу закономірність, що спостерігалася й за підсумками попередніх циклів ЗЗМЯПО: учнівство в середньому працює з **нехудожніми текстами (нонфікшн)**, метою читання яких є отримання інформації або виконання певних дій, **гірше, ніж із художніми** текстами (рис. 10).

Ці результати певною мірою свідчать, що в НУШ так само сильним залишається традиційний підхід до навчання читання в початковій школі, який більше зосереджений саме на художніх текстах, натомість читання інформаційних чи рекламних медіатекстів залишається відносно периферійною діяльністю.

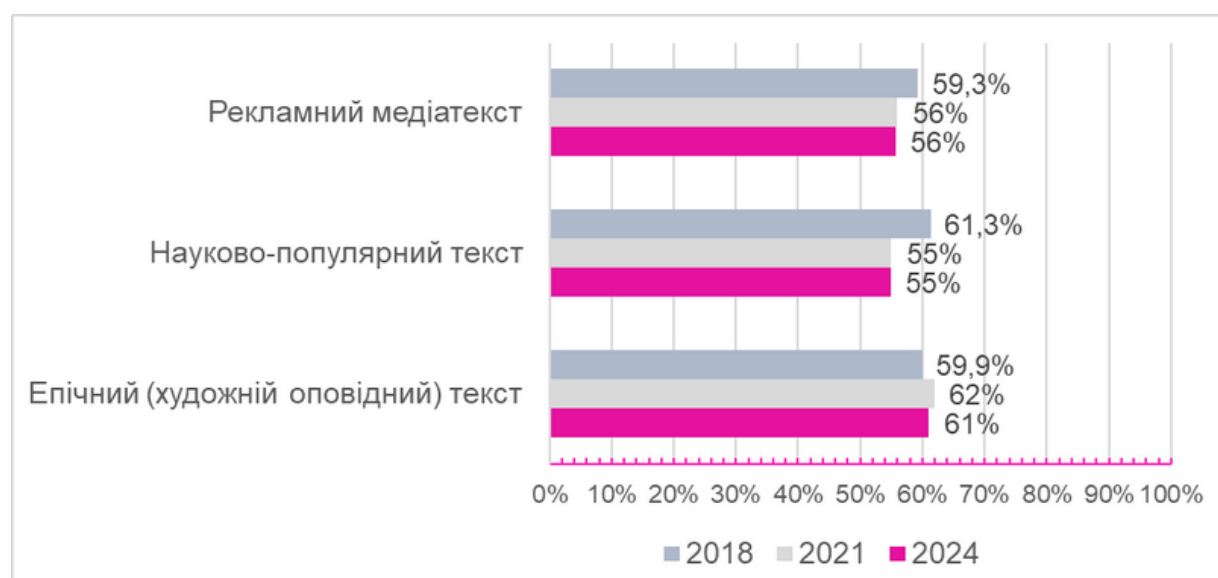

Рисунок 10 – Середня складність тестових завдань із читання залежно від виду тексту: тенденції між циклами (2018, 2021, 2024)

За підсумками останніх двох циклів моніторингу учнівство демонструє **вищу успішність** у роботі з **текстами**, побудованими **на послідовності подій**, ніж з **безсюжетними**. Це цілком закономірно, зважаючи на вікові та психологічні особливості цільової групи дослідження. Водночас це є ще одним доказом того, що в практиці навчання читання в початковій школі більшу увагу приділяють роботі з художніми текстами, які традиційно є сюжетними (рис. 11).

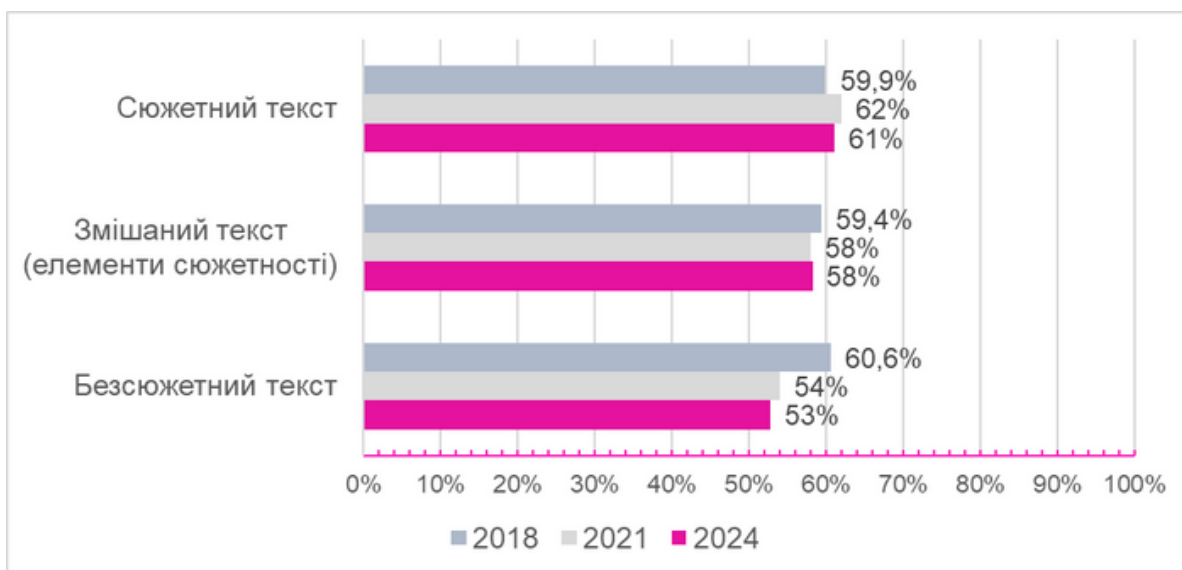

Рисунок 11 – Середня складність тестових завдань із читання залежно від сюжетності тексту: тенденції між циклами (2018, 2021, 2024)

Спроможність учнівства виконувати завдання **за всіма вимірами когнітивної читацької діяльності** дещо **знизилася** в останні два цикли проведення моніторингу (рис. 12).

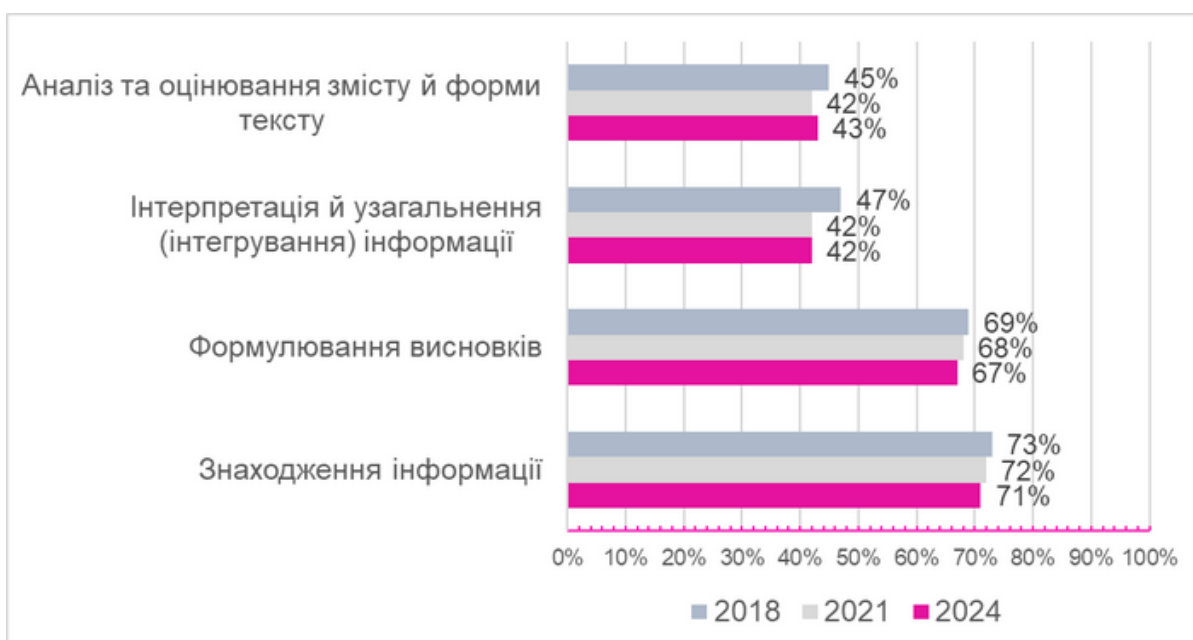

Рисунок 12 – Середня складність тестових завдань за категоріями когнітивного виміру читацької компетентності: тенденції між циклами (2018, 2021, 2024)

Порівняно з учнівством, яке завершувало здобуття початкової освіти у 2018 р., випускники початкової школи 2021 та 2024 рр. менш упевнено працювали з усіма завданнями, незалежно від того, у якій частині тексту треба було шукати відповіді на них. Крім того, учні й учениці, які взяли участь у ЗЗМЯПО-2024, також показали погіршення вмінь працювати з інформацією, що міститься на початку тексту (навіть порівняно із циклом 2021 р.) (рис. 13).

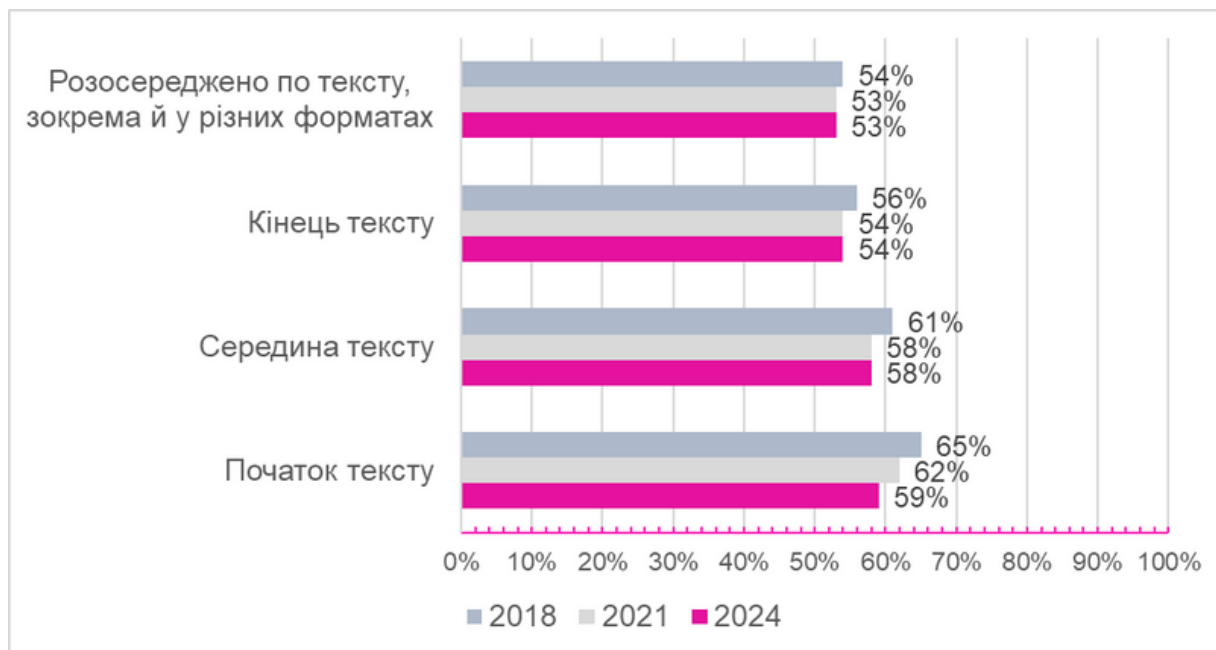

Рисунок 13 – Середня складність тестових завдань за локалізацією відповіді в тексті: тенденції між циклами (2018, 2021, 2024)

У всіх трьох циклах найлегшими для учнів були завдання з відповіддю в одному реченні – у 2024 і 2018 роках їх правильно виконали 77% учнів, у 2021-му – 79%. Завдання з пошуком у сусідніх реченнях теж були відносно доступними, хоча результати 2024 року нижчі, ніж у попередніх циклах. Виконання завдань, де відповідь потрібно шукати в абзаці чи всьому тексті, залишається стабільним або змінюється незначно. (рис. 14).

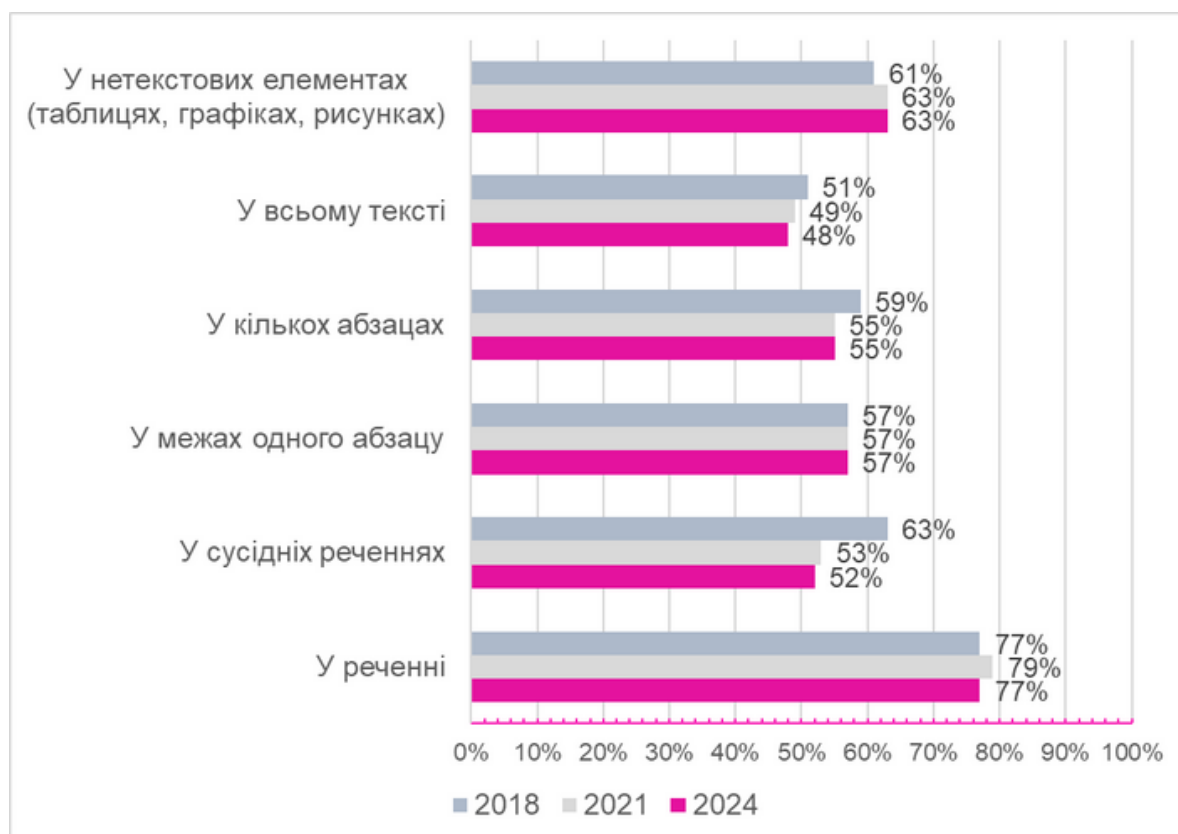

Рисунок 14 – Середня складність тестових завдань залежно від обсягу інформації, яку потрібно опрацювати для надання відповіді: тенденції між циклами (2018, 2021, 2024)

Завдання на надання короткої відповіді учнівство почало гірше виконувати в циклі 2021 р., порівняно з 2018 р., і ця тенденція збереглася й у циклі 2024 р. (рис. 15).

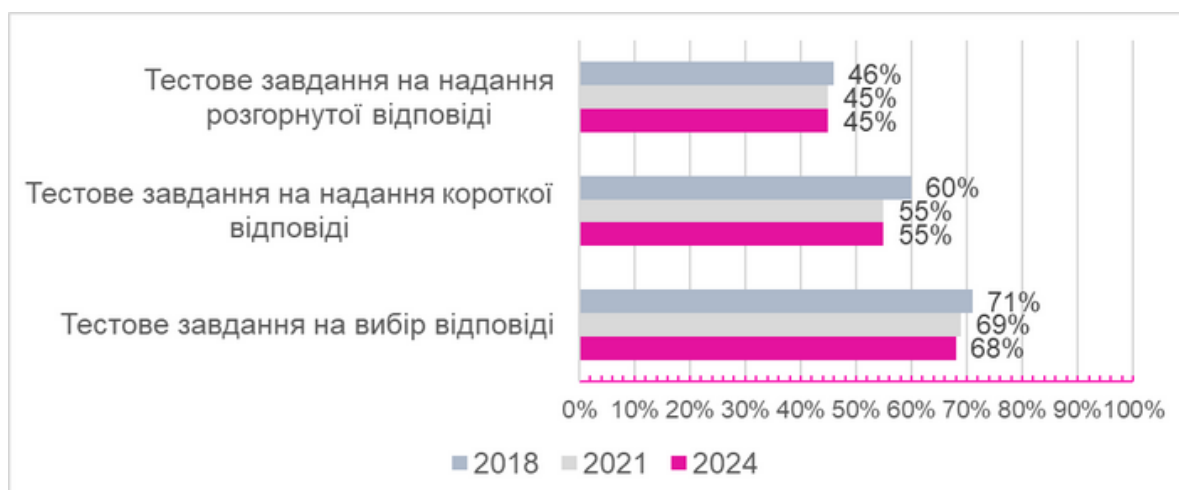

Рисунок 15 – Середня складність тестових завдань із читання за їх ускладненістю додатковими умовами: тенденції між циклами (2018, 2021, 2024)

Дані циклів ЗЗМЯПО 2021 і 2024 рр. засвідчують, що читацька компетентність молодшого учнівства за цей період майже не змінилася, однак вона істотно знизилася порівняно з успішністю в читанні учнів і учениць у 2018 р.

**УСПІШНІСТЬ МОЛОДШОГО
УЧНІВСТВА В ПРИРОДНИЧО-
НАУКОВІЙ
КОМПЕТЕНТНОСТІ: ДАНІ
ЗЗМЯПО-2024 ЯК ТОЧКА
ВІДЛІКУ ДЛЯ ВІДСТЕЖЕННЯ
НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ
ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ В НАСТУПНИХ
ЦИКЛАХ**

УСПІШНІСТЬ МОЛОДШОГО УЧНІВСТВА В ПРИРОДНИЧО-НАУКОВІЙ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ДАНІ ЗЗМЯПО-2024 ЯК ТОЧКА ВІДЛІКУ ДЛЯ ВІДСТЕЖЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В НАСТУПНИХ ЦИКЛАХ

У межах ЗЗМЯПО-2024 вперше об'єктом дослідження стала своєрідна інтегрована **компетентність – природничо-наукова**, яку відповідно до Програми ЗЗМЯПО 2023 року визначено як

здатність особи застосовувати в практичній діяльності наукове розуміння природи (явищ, процесів, закономірностей, законів), методи та інструменти природничих наук, техніки й технологій (спостерігати, збирати й систематизувати дані, формулювати гіпотези, проводити дослідження / експерименти, аналізувати й оцінювати результати), усвідомлено ставитися до збереження природи й покращення якості життя людини, громади й людства загалом, збалансованого розвитку суспільства.

Рівень сформованості **природничо-наукової компетентності** випускників початкової школи можна встановити, зважаючи на досягнення ними визначених у межах ЗЗМЯПО **порогів (рівнів)** її сформованості.

Учні з **базовим рівнем** сформованості природничо-наукової компетентності можуть відповідати на прості науково-природничі запитання та розв'язувати однокрокові завдання, представлені в знайомий спосіб. Зокрема, вони визначають правильність використання наукового обладнання; мають загальні уявлення про технологічні процеси; розпізнають інформацію, представлену у вигляді фото, малюнка, рисунка, піктограми; розрізняють окремі організми, об'єкти та природні явища чи процеси; володіють базовими знаннями про свій організм і можуть описати зміни, що в ньому відбуваються; усвідомлюють важливість збереження природи.

Учні із **середнім рівнем** сформованості природничо-наукової компетентності демонструють розуміння основних положень навчального матеріалу, уміють застосовувати знання в практичних ситуаціях, наводять власні приклади та успішно виконують двокрокові завдання, як-от визначають оптимальні умови для організації та проведення дослідження; інтерпретують інформацію, представлену в різних формах подання (малюнки, рисунки, піктограми, фото, карти, текст, діаграми); працюють із навчальними моделями, що візуалізують об'єкти, природні явища та процеси; розпізнають організми, об'єкти, природні явища чи процеси відповідно до заданих характеристик; знають властивості матеріалів і розуміють способи їхньої обробки й використання; установлюють взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи, діяльністю людини і станом довкілля; пояснюють зміни у власному тілі залежно від фізичного стану, виду діяльності та способу життя; усвідомлюють вплив природних та матеріальних ресурсів на життєдіяльність людини; мають загальне уявлення про глобальну географію та природні закономірності.

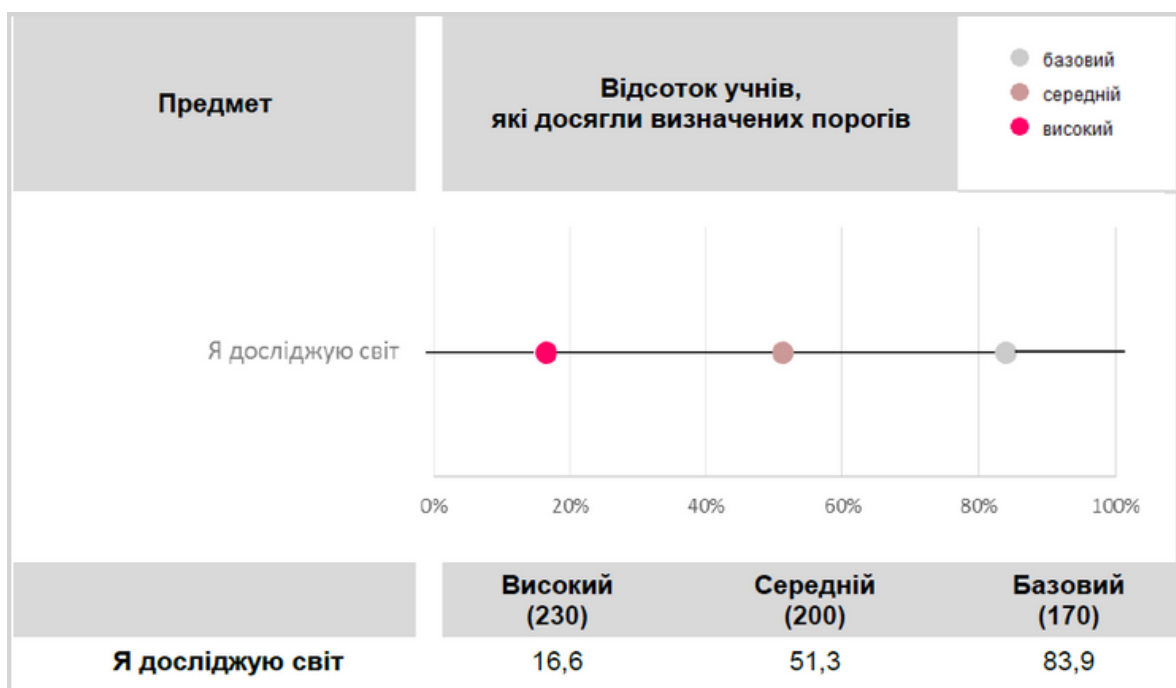
Учні з **високим рівнем** сформованості природничо-наукової компетентності мають глибокі для їхнього віку, системні й гнучкі знання в межах навчальної програми й аргументовано застосовують їх у різних контекстах, розв'язують багатокрокові завдання, інтегрують теоретичні відомості з практичними вміннями, аналітичним і творчим підходом до вивчення світу, а також роблять обґрунтовані висновки, а саме: порівнюють наукові концепції з власними спостереженнями; передбачають можливі результати досліджень; оцінюють наукові винаходи з точки зору їхньої значущості в повсякденному житті; обробляють інформацію з багатьох джерел (як-от фото, малюнка, рисунка, піктограми, карти, схеми, графіка, діаграми) і перетворюють її в іншу форму подання; володіють просторовим мисленням: орієнтуються в просторі, працюють з різними зображеннями Землі та абстрактними моделями; критично аналізують текстову інформацію, виокремлюють головне та роблять висновки; працюють із навчальними моделями й застосовують отримані знання до реальних об'єктів і ситуацій; розуміють зміст конкретних і абстрактних наукових понять; класифікують організми певного виду, визначають їхні характерні особливості й поведінкові ознаки; пояснюють причиново-наслідкові зв'язки між природними явищами й процесами; узагальнюють інформацію та виявляють природничі закономірності; раціонально використовують природні ресурси в побуті; оцінюють інформацію щодо здоров'я та безпеки, ухвалюючи обґрунтовані рішення; демонструють знання українознавчого контексту в природничих дисциплінах; інтегрують знання з різних галузей для розв'язання природничих завдань.

За підсумками тестування із природничо-наукової компетентності учнів-учасників основного етапу третього циклу ЗЗМЯПО виявлено, що **високий** поріг подолали **16,6%** випускників початкової школи, **середній** – **51,3%**, а **базовий** – **83,9%** (табл. 9).

Це означає, що четвертокласники, які у 2024 р. не подолали базового порогу, тобто перебувають на передбазовому рівні сформованості природничо-наукової компетентності (їх 16,1%), мають значні прогалини в опануванні навчального матеріалу в межах курсу «Я досліджую світ» і труднощі з його практичним застосуванням.

Таблиця 9 – Досягнення випускниками початкової школи визначених порогів сформованості природничо-наукової компетентності

УСПІШНІСТЬ ВИКОНАННЯ ВИПУСКНИКАМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАВДАНЬ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ЗМІСТОВОГО, КОГНІТИВНОГО ТА ДОСЛІДНИЦЬКОГО ВИМІРІВ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У межах ЗЗМЯПО учнівству на тестуванні пропонували завдання **трьох змістових категорій**: «Дослідження природи», «Науки про життя», «Науки про Землю і Космос». Четвертокласники, які у 2024 р. завершували здобуття початкової освіти, дещо краще засвоїли теми, пов'язані зі змістовими категоріями «Дослідженням природи» та «Науки про життя». Середня складність тестових завдань, у яких було актуалізовано відповідну тематику, становила 43%. Натомість тестові завдання змістової категорії «Науки про Землю й Космос» виявилися для учнів дещо складнішими. У середньому вони були посильні для 37% дітей (рис. 16).

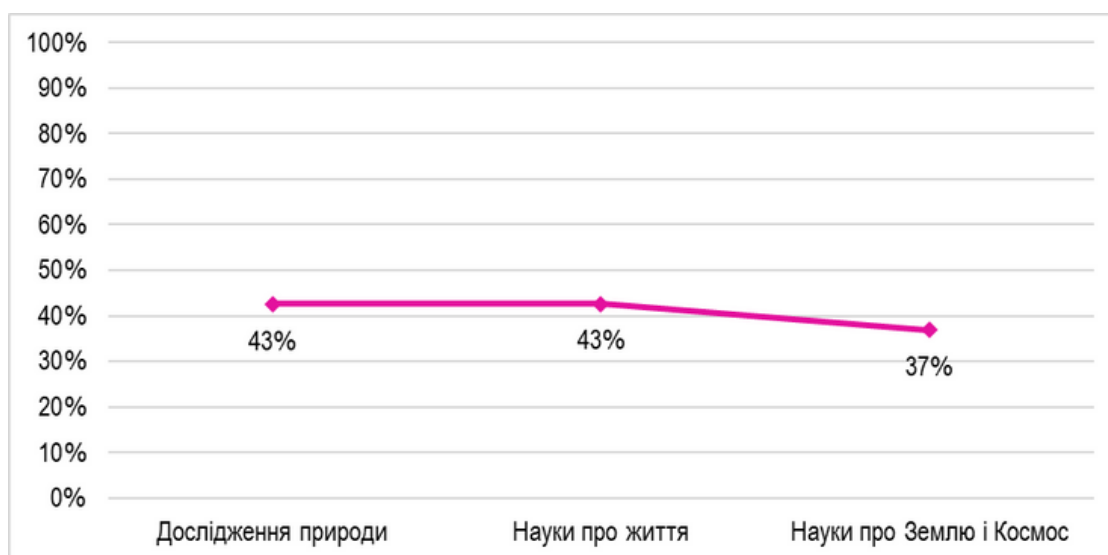

Рисунок 16 – Середня складність тестових завдань за категоріями змістового виміру природничо-наукової компетентності

Учасники ЗЗМЯПО виконували завдання **різних когнітивних категорій**, а саме завдання на знання (здатність пригадувати, розпізнавати, описувати, наводити приклади), застосування (здатність порівнювати, відрізняти, класифікувати об'єкти і явища, інтерпретувати й пояснювати інформацію) та міркування (здатність формулювати запитання, висувати гіпотези, передбачати, аналізувати, узагальнювати й робити висновки, оцінювати інформацію й дані).

Очікувано, найлегшими для випускників початкової школи 2024 р. були тестові завдання категорії «Знання». Більш ніж половина тестованих (51%) змогли успішно виконати завдання цієї когнітивної категорії.

Середня складність завдань категорії «Застосування» становить 43%, тобто з такими завданнями учнівство могло впоратися гірше, ніж зі знанневими, проте все ж краще, ніж із завданнями на міркування (29%) (рис. 17)

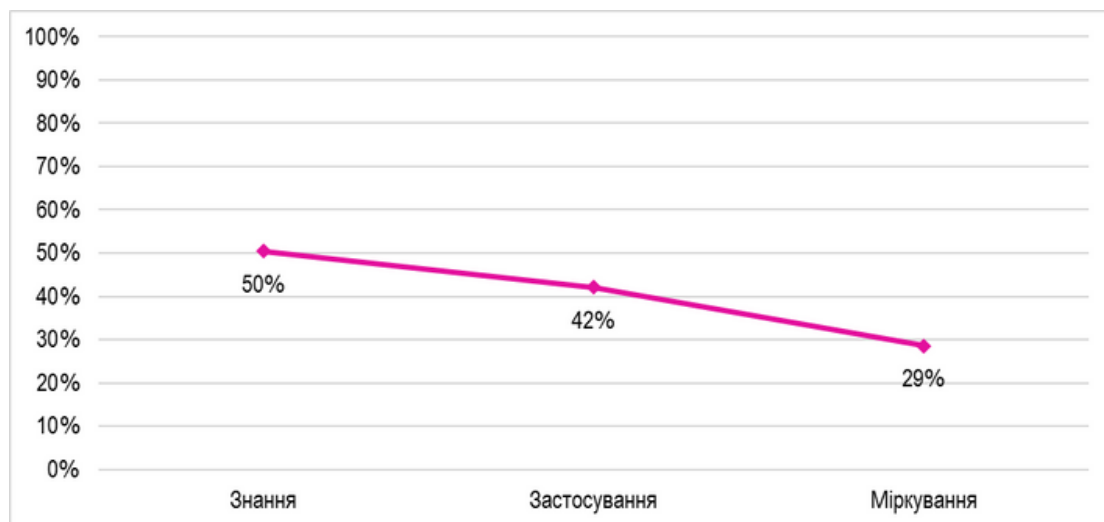

Рисунок 17 – Середня складність тестових завдань за категоріями когнітивного виміру природничо-наукової компетентності

Приклад завдання категорії «Застосування»

Завдання стосувалося стимулу, а саме текстового матеріалу («Пожива лелеки – різноманітні дрібні тварини: дощові черв'яки, комахи, риба, жаби, ящірки, змії, миші») і передбачало роботу з конкретною інформацією. Правильно виконати це завдання (тобто провести всі стрілочки правильно) змогли в середньому 59% випускників початкової школи 2024 р.

7. Проведи стрілочки від лелеки до тих тварин, якими він живиться.

S23101070A

01	02
11	12
21	22
98	99

Щоб оцінити досягнення випускників початкової школи застосувати природничо-наукові знання в практичній діяльності, у тестах ЗЗМЯПО завдання актуалізували **три дослідницькі виміри** природничо-наукової компетентності, а саме: планування дослідження, його проведення та опрацювання результатів, отриманих за його підсумками. Різниця в середніх показниках успішності четвертокласників за підсумками виконання завдань різних категорій дослідницького виміру є відносно невеликою. Утім, вона фіксує важливу особливість: учням важче реалізувати підготовчі та аналітичні роботи, ніж безпосередньо проводити дослідження.

У середньому лише 41% випускників початкової школи успішно виконали завдання з планування дослідження, які передбачали сформованість умінь аналізувати інформацію з різних джерел і правильно її використовувати. Найкращі результати учні показали у завданнях із «проведення дослідження» (у середньому 47%). Найгірші результати учні показали у завданнях на «опрацювання результатів дослідження» (у середньому 35%). Лише кожен третій четвертокласник зміг успішно аналізувати, інтерпретувати й оцінювати дослідницькі дані (рис. 18).

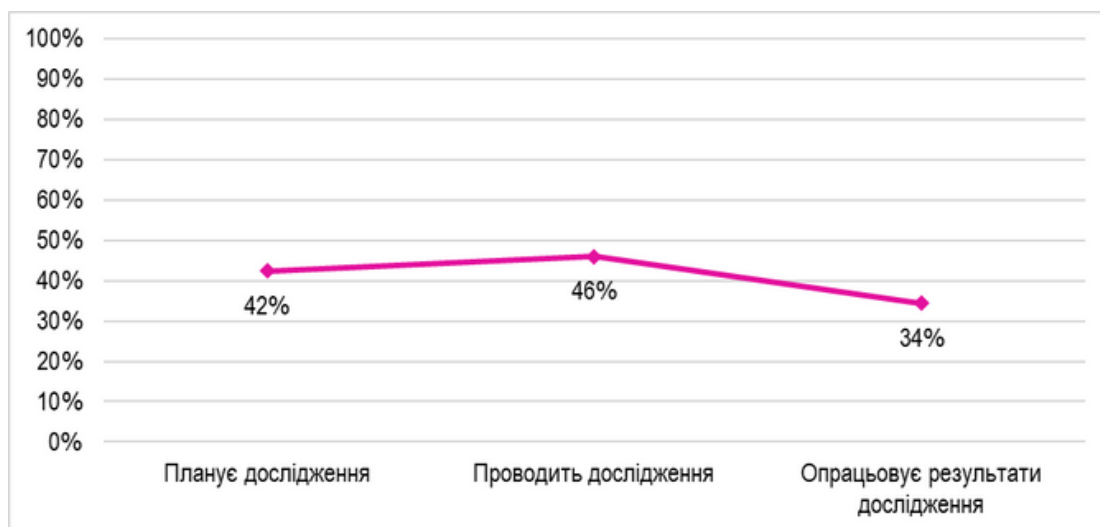

Рисунок 18 – Середня складність тестових завдань за категоріями

Лише близько чверті випускників початкової школи можуть успішно виконувати тестові завдання на надання відповіді (25%), тобто формулювати хоча б коротке, але чітке та логічне письмове пояснення (рис. 19). Найлегшими для четвертокласників виявилися, очікувано, тестові завдання на вибір відповіді. З ними успішно впоралися 48% учнів початкової школи.

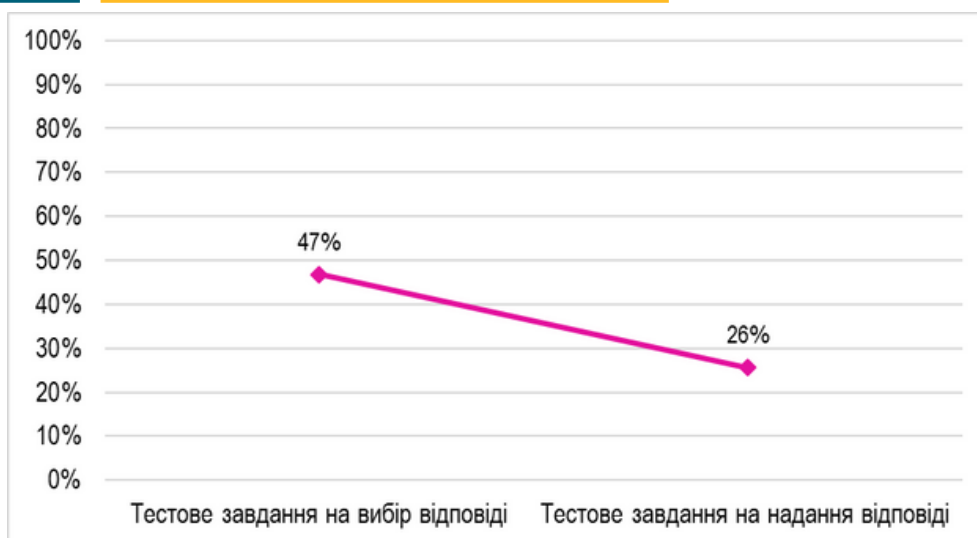

Рисунок 19 – Середня складність тестових завдань за формою відповіді

Оскільки природничо-наукова компетентність має значення як для кожної окремої людини, так і для суспільства загалом, оцінювання цієї компетентності в молодших школярів у межах ЗЗМЯПО проводилося на основі стимулів, які давали змогу актуалізувати конкретні ситуації, що мають стосунок до життя окремої особи, громади або людства загалом (тобто до певних контекстів – особистісного, локального / національного, глобального).

Найзрозумілішими для учнівства початкової школи є контексти особистісного характеру. Тобто завдання, зміст яких пов'язаний з їхнім особистим досвідом: здоров'ям, способом життя, навчальною діяльністю, науковими аспектами хобі тощо. Середній результат за цими завданнями – 43%. Тестові завдання локального й національного контекстів, які передбачали хоча б загальне розуміння суспільних і природних процесів, що виходять за межі особистого досвіду учнівства молодшої школи, виявилися посильними для меншої частки випускників початкової школи. Середня складність завдань цих категорій становить 39 і 38% відповідно (рис. 20).

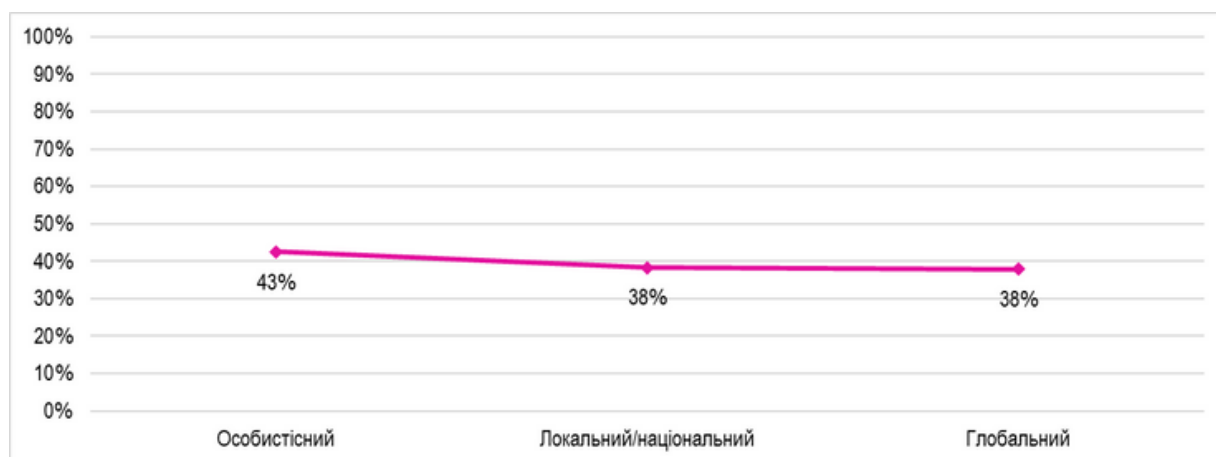

Рисунок 20 – Середня складність тестових завдань за актуалізованими в них життєвими контекстами

ЗВ'ЯЗОК МІЖ РЕЗУЛЬТАТАМИ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ГАЛУЗІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» І ДЕЯКИМИ ДЕМОГРАФІЧНИМИ ТА ІНСТИТУЦІЙНИМИ ЧИННИКАМИ

Дані ЗЗМЯПО-2024 свідчать про відсутність істотних відмінностей у **результатах хлопчиків і дівчаток** за підсумками тестування з «Я досліджую світ»: середня успішність хлопчиків (201,3) усього на 1,3 бала вища порівняно із середніми досягненнями дівчаток (200,0) (рис. 21).

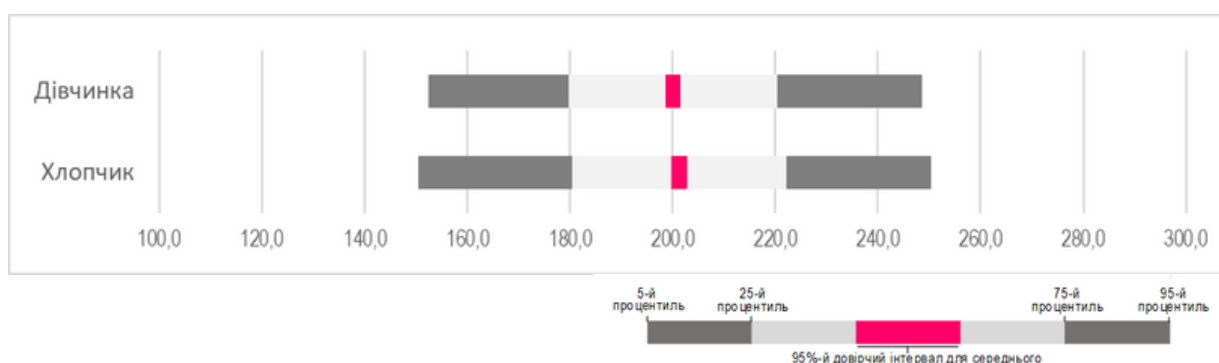

Рисунок 21 – Статистичні показники розподілу балів залежно від статі учнівства (Я досліджую світ)

Результати учнів у природничо-науковій компетентності, за даними моніторингу, пов'язані з **типом населеного пункту**, де вони навчаються. Учні з великих міст (понад 700 000 мешканців) показали найвищий середній бал – 211,3. Дещо нижчі результати мають учні з інших міст – 202,0, а найнижчі – діти із сільської місцевості (193,6). Загалом різниця між міськими (205,0) і сільськими учнями (193,6) є суттєвою (рис. 22).

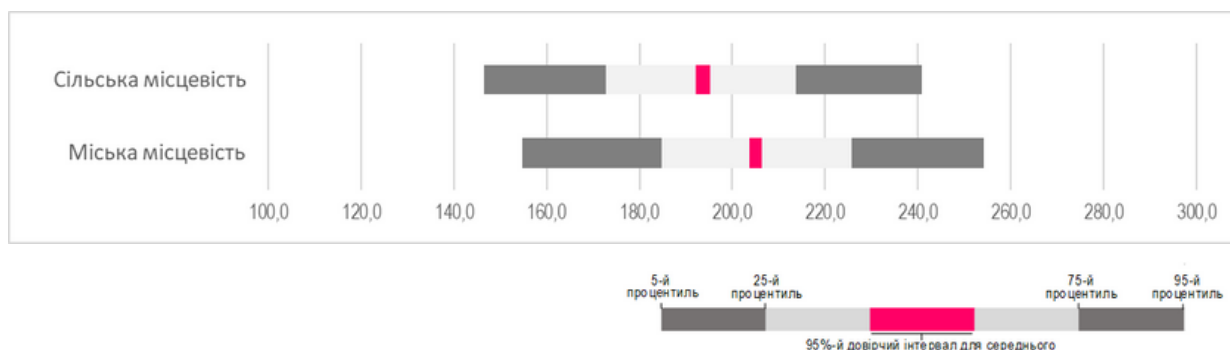

Рисунок 22 – Статистичні показники розподілу балів випускників початкової школи залежно від типу місцевості, де розташований заклад освіти (Я досліджую світ)

Хоча загальний рівень природничо-наукової компетентності учнів у всіх типах закладів освіти в містах та у великих містах вищий, ніж у селах і селищах, усе ж варто відзначити, що в сільській місцевості є заклади, які не поступаються міським за якістю природничо-наукової підготовки дітей (рис. 23).

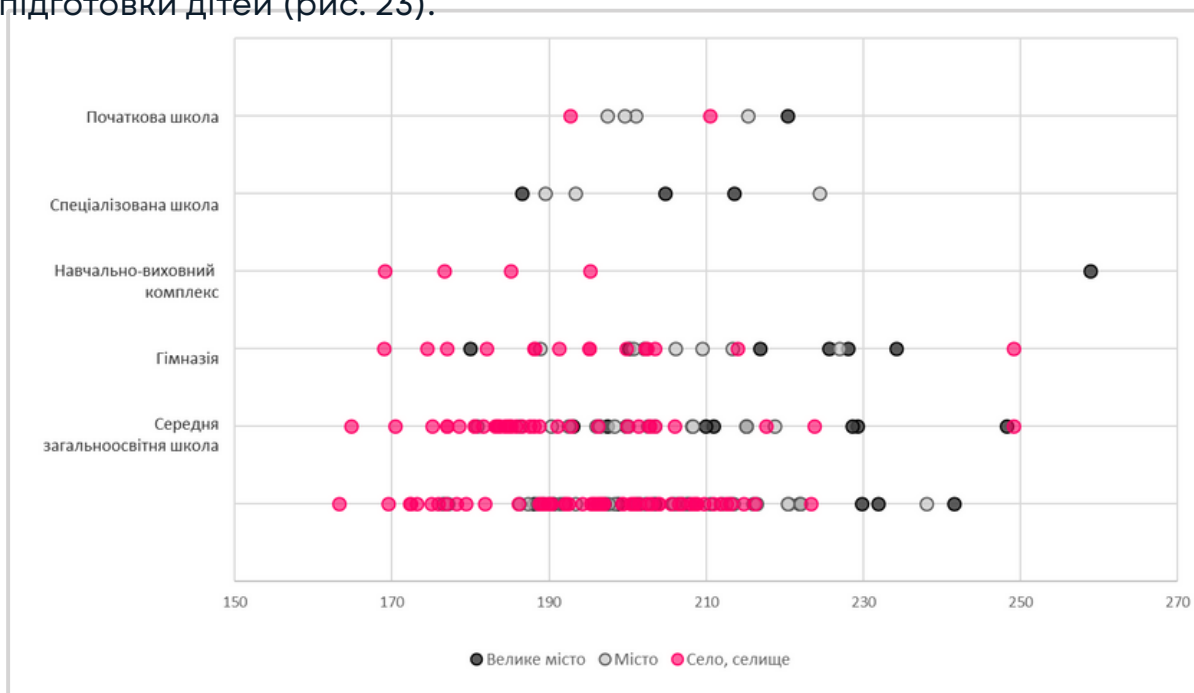

Рисунок 23 – Середні результати четвертокласників по закладах освіти залежно від типу закладу та місцевості його розташування (Я досліджую світ)

Як зазначалося вище, оцінювання рівня природничо-наукової компетентності в межах ЗЗМЯПО було проведено вперше в циклі 2024 р. Визначені за підсумками цього циклу показники досягнення учнівством різних рівнів сформованості природничо-наукової компетентності надалі слугуватимуть точкою відліку для відстеження динаміки успішності молодшого учнівства в наступних циклах ЗЗМЯПО.

ПОЧАТКОВА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА УСПІШНІСТЬ УЧНІВСТВА

ПОЧАТКОВА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА УСПІШНІСТЬ УЧНІВСТВА

Для дослідження того, як повномасштабна війна вплинула на навчання та психологічний стан учасників освітнього процесу в молодшій школі, до анкет випускників початкової школи, які брали участь в основному етапі ЗЗМЯПО-2024, і анкет їхніх учителів було включено низку запитань так званого «кризового блоку». У ньому учасників і учасниць запитували про їхній навчальний і позанавчальний досвід упродовж двох останніх навчальних років (2022/2023 та 2023/2024 н. р.), а саме після початку повномасштабного вторгнення.

ЩО ГОВОРЯТЬ УЧНІ

Більш ніж половина опитаних четвертокласників указала, що вони **вчилися переважно очно**, але **інколи дистанційно** (онлайн). Ще майже третина опитаних указала, що навчання весь час відбувалося очно в приміщенні школи. Як свідчать дані, учні, які навчалися переважно очно й лише інколи дистанційно, отримали вищий середній бал у всіх трьох галузях ЗЗМЯПО, порівняно з іншими їхніми ровесниками, а особливо тими, які навчалися весь час очно (з різницею в близько 10 балів).

Учні виявляють **більший інтерес до дистанційного навчання**, що довше вони залучені до цієї форми організації освітнього процесу. Утім, усе ж переважній більшості учнівства (загалом 75%) очне навчання в приміщенні школи подобається більше. Те, який формат навчання більше подобається учнівству, неістотно пов'язане з успішністю в усіх трьох галузях ЗЗМЯПО.

Джерело: Які школи Львова постраждали від ракет та коли діти зможуть повернутися за парти? <https://city-adm.lviv.ua/news/society/education/303206-yaki-shkoly-lvova-postrazhdaly-vid-raket-ta-koly-dity-zmozhut-povernutys-za-party>

Джерело: Школярка з Глухівщини виконала пісню на фоні своєї зруйнованої школи. <https://hlukhiv.info/shkolyarka-z-gluhivshhyny-vykonala-pisnyu-na-foni-svoeyi-zrujnovanoyi-shkoly/>

Навчальна підтримка з боку вчителів, за відповідями близько 40% учнів і учениць, полягала в тому, що їхні вчителі часто або дуже часто проводили заняття за допомогою програм відеозв'язку, надсилали навчальні матеріали та завдання або завантажували навчальні матеріали на сайт школи чи на освітню платформу. Кожен третій четвертокласник указав, що вчителі часто надавали доступ до записів своїх уроків або до різних матеріалів з інших джерел в інтернеті, а ще 30% учнівства зазначили, що вчителі часто пропонували їм самостійно опрацьовувати матеріали та виконувати завдання, не надаючи пояснень. За даними ЗЗМЯПО-2024 частота онлайн-занять або надсилання матеріалів учителями майже не вплинула на результати учнів. Водночас учні, яким часто надавали лише записані уроки чи матеріали з інтернету, показали нижчі результати в усіх галузях ЗЗМЯПО.

Близько двох третин учнів (близько 70%) повідомили, що їхні вчителі часто або дуже часто цікавилися тим, як вони почуваються і чи все в них добре, і давали корисні поради про те, як навчатися самостійно, тобто дбали про **емоційну підтримку свого учнівства**. При цьому, хлопчики частіше, ніж дівчатка, повідомляли про зусилля вчителів, спрямовані на підтримку навчання. Водночас дівчатка, порівняно з хлопчиками, частіше зазначали, що отримують емоційну підтримку від учителів та учительок. Учні в великих містах частіше, ніж учні в селах чи селищах, указувало у своїх відповідях на запитання анкети способи взаємодії з учительством, спрямовані на підтримку навчання, проте про емоційну підтримку вони, навпаки, повідомляли рідше, ніж їхні ровесники із сільської місцевості. Хоча обидва види підтримки, як доводить аналіз даних, не позначилися сильно на учнівських результатах, усе ж варто відзначити істотний вплив емоційної підтримки на відчуття учнівством безпеки та захищеності.

Попри виклики воєнного часу, значна частина учнів (понад 50%) не відчувала суттєвих труднощів із доступом до навчальних ресурсів (доступ до комп'ютера, планшета, смартфона) або спокійного місця для навчання. **Найбільшою проблемою** для майже 55% учнів був доступ до стабільного інтернету. Як показують дані, з усіх предметів учні й учениці, які часто або дуже часто мали проблеми, пов'язані з доступом до комп'ютера, до інтернету чи до спокійного місця для навчання, отримали більш як на 10 балів нижчий середній результат, ніж ті їхні однолітки, які стикалися з такими проблемами рідко.

Більшість четвертокласників (74%) повідомила, що під час навчання почувалися спокійно та захищено. Проте понад дві третини учнів усе ж регулярно стикалися з емоційними труднощами й мали **пригнічений стан** через переживання за рідних чи друзів (70%), а також поганий сон через повітряні тривоги (понад третина учнівства). За даними анкетування учні, які частіше почувалися спокійно і захищено, з усіх предметів тестування показали від 3 до 5 балів вищий середній результат. І навіть ті, хто часто переживав за своїх рідних і друзів, отримали трохи кращі результати, ніж учнівство, якому подібні емоції доводилося переживати рідко, що свідчить про те, що прояви емпатії, пов'язані з тривожними переживаннями, не завжди стоять на заваді успішності.

Дівчатка частіше, ніж хлопчики, повідомляли про **психоемоційні проблеми**, які їм доводилося переживати впродовж останніх двох років навчання в умовах війни, натомість **хлопчики** частіше акцентували на тому, що під час навчання стикалися **з проблемами технічного характеру**. З матеріально-технічними проблемами частіше стикалося учнівство в селах і селищах, а у великих містах учнівство частіше повідомляло про ситуації, пов'язані із психоемоційним станом.

Джерело: Keeping families warmer in Pavlohrad this winter.
<https://www.unicef.org/ukraine/en/stories/keeping-families-warmer-in-pavlohrad>

Більшість учнівства зіштовхнулася з **драматичними наслідками повномасштабної війни**. Майже кожен п'ятий учень повідомив, що після початку повномасштабної війни йому довелося переїжджати в інший населений пункт (23%) або навіть на певний час виїжджати в іншу країну (21%). Приблизно кожен десятий (9%) учень указав, що внаслідок війни його помешкання було зруйноване або пошкоджене, а 8% учасників анкетування повідомили про пошкодження чи руйнування закладу, у якому вони навчалися. Загалом 20% учнів повідомили, що хтось з їхніх батьків (опікунів) пішов захищати Батьківщину (вступив до армії), а 14% учнів втратили внаслідок війни близьку людину. Кожен третій учень (34%) втратив зв'язок з деякими своїми друзями. Як свідчать дані, у великих містах серед опитаного учнівства майже удвічі вища, ніж у селах і селищах, частка тих, кому довелося переїжджати в інший населений пункт або на певний час виїжджати в іншу країну, унаслідок чого також більше тих, хто втратив зв'язок з друзями. Водночас у великих містах на 5 відсоткових пунктів менше, ніж в інших населених пунктах, учнів, у яких хтось з батьків (опікунів) пішов воювати (вступив до армії).

Виклики воєнного часу істотно негативно позначилися на успішності учнівства з усіх предметних галузей ЗЗМЯПО. Близько 10 балів відставання від своїх однолітків мають з усіх предметів ті учні, у яких приміщення школи було зруйноване чи пошкоджене, або чие помешкання було зруйноване чи пошкоджене, або які втратили внаслідок війни близьку людину. Більш як на 4 бали нижчий результат з усіх предметів мають учні, у кого хтось із батьків (опікунів) пішов захищати країну. Також спостерігається деяке зниження успішності в того учнівства, якому довелося на певний час виїжджати в іншу країну, але ще більше й істотне зниження спостерігається в когорті тих четвертокласників, які відмовилися відповідати на це запитання.

Джерело: За два роки повномасштабної війни діти у прифронтових регіонах провели понад 7 місяців в укриттях – ЮНІСЕФ. <https://nus.org.ua/2024/02/24/za-dva-roky-povnomasshtabnoyi-vijny-dity-u-pryfrontovyyh-regionah-provely-ponad-7-misyatsiv-v-ukrytyyah-yunisef/>

Джерело: Хто повернеться з Європи? <https://glavcom.ua/country/society/minekonomiki-rozpovilo-jak-planuje-povertati-bizhentsiv--959892.html>

ЩО ГОВОРЯТЬ УЧИТЕЛІ

Найбільшими труднощами в організації ефективного освітнього процесу для вчителів стали **перешкоди організаційно-технологічного характеру**: часті перерви через повітряні тривоги (96%), відключення електроенергії (66%), необхідність поєднувати очне й дистанційне навчання в умовах, коли частина учнів перебувала за кордоном або в інших населених пунктах, а частина залишалися на місці (49%). Дещо **меншою мірою**, на думку вчительства, **заважали емоційні чинники** – пригніченість як серед учнівства (56%), так і серед колег (64%), відсутність сил, апатія чи інші психологічні труднощі (64%), пов'язані з обстрілами й воєнними подіями. У великих містах (понад 700 000 мешканців) більше, ніж в інших населених пунктах, саме емоційні чинники перешкоджали вчителю здійснювати освітній процес. У менших за кількістю населення містах учителям більше заважали організаційно-технологічні проблеми, спровоковані війною. Незважаючи на те, що вчителі більш ніж половини учнів-учасників ЗЗМЯПО відчували труднощі, пов'язані з організацією освітнього процесу після повномасштабної війни, це не позначилося на учнівській успішності з жодного предмета, з якого проводилося тестування в межах ЗЗМЯПО-2024.

На навчальний процес суттєво впливав емоційний стан учнів, спричинений воєнними подіями. На думку вчителів, лівова частка дітей (78%) у цей час почувалася пригнічено. Крім того, загалом 60% випускників початкової школи навчали вчителі, які погодилися з твердженням, що принаймні одному учневі в їхньому класі потрібна фахова психологічна допомога. У селах і селищах вчителі частіше помічали пригніченість серед учнів – таких було на 19 відсоткових пунктів більше, ніж у великих містах. Але при цьому менше вчителів у сільській місцевості (на 13 відсоткових пунктів) вважали, що їхнім учням потрібна професійна психологічна допомога. Найбільше, на думку вчителів, додаткової психологічної допомоги потребують учні, які пережили окупацію (77%) або в яких унаслідок війни загинула близька людина (71%) (рис. 24).

Рисунок 24 – Відсотки учнів-учасників моніторингу, учителі яких висловили свою думку щодо психоемоційних і навчальних труднощів в учнівства певних уразливих категорій

Більше двох третин учителів вважають, що після початку повномасштабної війни навчальні досягнення учнів знизилися (67%), а мотивація до навчання зменшилася (54%). Трохи більше як три чверті учителів вважають, що особливі труднощі в навчанні відчувають учні, які стали жертвами обстрілів (77%) чи пережили окупацію (62%). Найменша кількість учителів (41%) вважає, що більші труднощі в навчанні, порівняно з іншими учнями, відчувають внутрішньо переміщені особи.

Попри труднощі, переважна частина педагогів (81%) зазначає, що **дітям** більше **до вподоби очне навчання, аніж дистанційне** (7%) – з огляду на їхній вік, психологічні особливості та досвід попереднього навчання в умовах пандемії. Також переважна більшість (90%) учнівства, яке взяло участь у ЗЗМЯПО, навчалася в класах, учителі яких частково або повністю погодилися з твердженням, що з поверненням до очного навчання після початку повномасштабної війни учнівство їхнього класу стало більш згуртованим.

ЗЗМЯПО-2024 підтверджує об'єктивними даними **значний вплив війни на освітній процес, емоційний стан і навчальні досягнення учнівства**. Утім, незважаючи на надзвичайні виклики, як-от: вимушене переміщення, відсутність стабільного доступу до освітніх ресурсів і психологічний тиск – більшість дітей продовжувала навчатися, а вчителі постійно підтримували їх, тож критичного падіння успішності, якого можна було очікувати, не відбулося (порівняно з даними 2021 р., коли початкова школа переживала кризу, пов'язану з пандемією COVID-19).

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ
ЦЕНТР
ОЦІНЮВАННЯ
ЯКОСТІ ОСВІТИ

2024

ЧАСТИНА I

ЗВІТ

МАТЕМАТИКА

ЧИТАННЯ

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ **ТРЕТЬОГО ЦИКЛУ**
ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗОВНІШНЬОГО
МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ

НАВЧАННЯ В КРИЗОВИХ УМОВАХ:
ЧИТАЦЬКА, МАТЕМАТИЧНА ТА ПРИРОДНИЧО-НАУКОВА
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Київ 2025

**Коротко про навчальні досягнення
випускників початкової школи в
математичній, читацькій та
природничо-науковій галузях у
кризових умовах /**

кол. авторів Т. Лісова (основний автор),
Г. Бичко, В. Терещенко, В. Горох,
Г. Бондаренко, А. Нікитчук, М. Мазорчук,
Т. Вакуленко ; наук. ред. Т. Вакуленко,
В. Терещенко ; за ред. Г. Бондаренко ;
Український центр оцінювання якості
освіти. Київ, 2025. 52 с.

